

**R. P. Ferdinandi De Castro Palao, Legionensis Soc. Iesv,
Sacrae Theologiae Professoris, Et sanctae Inquisitionis
Qualificatoris & Consultoris; Operis Moralis, De Virtutibus,
Et Vitiis Contrariis, In ...**

Continet Tractatus De Conscientia, De Peccatis, De Legibus, De Fide, Spe,
Et Charitate

Castro Palao, Fernando de

Lugduni, 1669

Disputatio V. De cessatione legis, eiusque interpretatione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76540](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76540)

nullo modo privilegium revocari potest, sed solum poterit reprobari, quia vel sententia est iusta, vel iniusta, si iniusta sit non habet effectum, neque ex illa privilegium derogatur, vt non habet effectum, neque ex illa privilegium derogatur, vt non habet effectum, neque ex illa privilegium derogatur, vt non habet effectum...

§. V.

Qua publicatio revocationis necessaria sit, vt privilegium revocatum censeatur.

- 1. Si lege lata est revocandum, debet publicari ex publicatione qua lex.
2. Si privatim revocatur privilegium, non habet effectum, quousque privilegium immoretur.
3. Qui cessant hanc revocationem quocumque modo cognitum privilegium sufficere.
4. Probabilis est debere fieri per nuntium, vel epistolam, & rescriptum ad id specialiter destinatum.

Præmittendum est revocationem aliam esse ab homine, aliam a lege.

Si lege lata privilegium revocetur, necessaria est illa publicatio, quam ad legis constitutionem diximus requiri, quia non potest talis lex vim habere revocandi, quousque in suo esse sit constituta: non autem est constituta, quousque publicetur. Ergo adde in hac revocatione separari non posse vim obligandi a vi revocandi, cum ab eodem fundamento, scilicet a lege, vterque effectus nascatur. At quia diversimodè de lege civili, & canonica loquimur, iuxta eam diversitatem de revocatione per legem civilem aut canonicam dicendum est. Diximus namque legem civilem, si pro diversis provinciis feratur ab his qui imperatoris, legibus reguntur, in qualibet provincia esse publicandam, & in ea non habere effectum, nisi post duos menses à die promulgationis: si autem feratur pro vna provincia, in ea solum publicandam esse, & in ea non habere effectum, nisi postquam cunctis revocatis sufficiens, vt in subditum notitiam debeat: legem autem canonicam diximus sufficere Romæ esse publicatam, vt omnes obliget, postquam ad illorum notitiam degenit, aut eum modo deuenire possit, & non antea. Idem ergo dicendum est de lege hac revocatoria, quia vera est lex, & habet effectum obligandi, & sæpe irritandi actus contra illam factos: quæ omnia ex postulant, vt ferentur in illa conditione necessitate ad legem sic docent, relatio Felino, Panormitano, & alius Salas disp. 17. de legibus sect. 17. n. 80 & 82. Suar. lib. 8. c. 40. n. 1. & seqq. Bonac. disp. 1. q. 3. punct. 8. §. 3. n. 10. Non desunt tamen qui dicant requiri publicationem legis revocantis privilegium in qualibet diocesi, sic docent Soto 1. de iustit. q. 1. n. 4. Medina 1. 2. q. 90. a. 4. post. §. conclus. Emao. Sæ verò gratia n. 17. in vtraque edit. At ceti de sine fundamento, cum videamus revocari sæpe privilegia ob legem Romæ publicatam.

Verum si privilegium privatim revocetur, quod fieri potest vel mandato concedentis, vel alio privilegio, affirmandum est non habere effectum revocationem, quousque privilegio innotescat: sic ex communi sententia docet Sylv. verb. gratia, n. 4. & verb. indulgentia, n. 17. Corduba in qq. lib. 4. q. 36. concl. 3. Sotus 1. de iustit. q. 1. vt. 4. Medina 1. 2. q. 90. a. 4. post. §. conclus. Azor lib. 1. c. 12. q. 7. Bonac. n. 10. Salas n. 82. Suar. n. 6. & de pœni. disp. vol. 2. Balilius lib. 8. c. 9. n. 14. Ratio est quia ad rectam republicæ & Ecclesiæ gubernationem pertinet, vt velis Principes privilegiorum suis privi legibus vti quousque agnoscant esse revocata aliis velle prius actus invalidos fieri, quod non est credendum de Christiano Principe.

Addeat verò aliqui hanc revocationem non esse necessariam fieri per nuntium, vel per epistolam ad hoc missam ab ipso revocante, sed quocumque modo et ubi reddatur privilegiorum de sui privilegio revocatione, privilegium est revocatum, sic docet Suar. lib. 8. c. 40. n. 7. Bonac. disp. 1. q. 3. punct. 8. §. 3. n. 10. Sine ratio esse potest, quia ex natura rei hic modus noti-

Ord. de Castro Sum. Mor. Pars I.

tia per nuntium, vel epistolam ad revocationem non est necessarius, vt de constat: iure autem positivo nullibi invenitur præscriptus. Ergo sine fundamento expostulatur. Et confirmo. Revocatio privilegij solum ex voluntate concedentis pendet, non ex voluntate privilegiarij, siquidem privilegio revocante fieri potest. Ergo si illius notitia in privilegiario requiritur, & ob suave regimen Ecclesiæ, quod certe saluatur, ex quocumque capite notitia habetur. Neque obstat ad concessionem privilegij requiri intimationem illius per rescriptum, vel nuntium ad id destinatum: vt inde discimus etiam in revocatione necessarium esse, quia privilegij concessio non habet effectum absque acceptatione privilegiarij, ac proinde debet concedens manifestare suam voluntatem, & concessionem privilegiario, vt ipse acceptet: non autem potest dici manifestare suam voluntatem, si nomine ipsius non fit. Ergo Adde. Concedentis, & acceptantis voluntates debent aliquo modo vni, ad cuius vniõne hæc intimatio videtur ex natura rei expostulata: at quia revocatio non pendet ex acceptatione privilegiarij, sed illo inuito fieri potest, efficitur non videri necessariam illam intimationem.

Verum etsi hoc sit satis probabile. At credo probabilius esse revocationem fieri debere per rescriptum, epistolam, vel nuntium ad id destinatum: sic docet expresse anst. lib. 8. cap. 19. n. 14. Sæ verò gratia n. 17. in vtraque editione: & meo iudicio tenentur docere omnes illi, qui dicunt revocationem iurisdictionis ordinariæ, vel delegatæ debere fieri per nuntium, ad id destinatum, neque sufficere notitiam revocationis aliunde habitam, quos refert, & sequitur Thomas Sanchez lib. 3. de matr. disp. 30. n. 12. & disp. 36. n. 9. quia hæc iurisdictio, est quoddam privilegium, & quidquid de illa dicitur de privilegio dici potest. Ratio autem est, quia revocans privilegium siue per legem, siue privatim, tenetur revocato intimare revocationem, ne amplius privilegio utatur, aliàs imprudenter operaretur. Ergo quousque ipse intimet, non censeatur velle revocare. Adde revocationem privilegij, sicut & legis debet revocari publicari. Ergo publicatio, quæ a revocante non procedit, non est publicatio authentica, ac proinde non firmat revocationem, sicut diximus de publicatione legis non facta à legiflatore. Quæ circa huiusmodi publicatio, & intimatio non propter acceptationem ipsius privilegiarij, sed propter naturam ipsius revocationis necessaria est. Et per hæc sit satis fundamentum contrario.

DISPUTATIO V.

De cessatione legis, eiusque interpretatione.

VELICITER obligatio legis cessare potest, vel in totum, vel in parte. In totum cessat, quando cessat lex, eo quod cessat omnino causa, ob quam fuit concessa, vel ex eo quod abrogata sit. In parte cessat lex, quando aliquo casu specialiter, vel pro aliquo tempore eius obligatio cessat; & hoc contingere potest dupliciter. Primo eo quod adveniat tales circumstantiæ, quibus adsunt his prudenter iudicatur legiflatorem, vel noluisse, vel non potuisse sua lege ibi obligare: & hæc non est propria cessatio, quia nunquam ad illum casum lex extensa fuit. Secundo contingit, quando lex casum comprehendit, & legiflator sua voluntate ab illius obligatione subditos eximit. Quapropter cessare potest adæquate lex. Primo ex cessatione causæ finalis illius, Secundo abrogatione. Tertio cessare ex parte potest interpretatione. Quarto dispensatione. De prioribus dicendum est in præfati dispensatione, & in sequenti agemus de cessatione per dispensationem.

PUNCTVM I.

De cessatione legis ex cessatione causæ finalis illius

- 1. Distinguitur duplex finis, alius extrinsecus, alius intrinsecus.
2. Quando censetur præceptum ex fine extrinsecò desumi.
3. Lex lata ob duplicem finem intrinsecum & extrinsecum, intrinsecus spectandus est.
4. Cessante tota causa finali, ob quam res præcipitur, cessat lex.
5. Proponitur obiectio, & sic satis.
6. Limitat Soto, vt procedat postea declaratione Principis, vel consuetudine. Sed non admittitur limitatio.
7. Si cessat adæquatus finis pro determinato tempore, vel in parte legis, pro illo tempore, & illa parte cessat lex, seu suspenditur.

- 3 An cessatio finis legis toti communitati constare debeat, ut singulares eximantur? Resolvitur sufficere cuilibet constare.
- 6 An si esset finis legis in aliquo speciali casu, cesset lex. Proponeitur casus, & prima sententia affirmans.
- 10 Contraria sententia est communior, & securior.
- 11 Qua ratione nobis probetur.

Pramitto duplicem finem in lege attendi posse: alium intrinsecum, qui à re præcepta non distinguitur: alium extrinsecum, & à materia præcepti distinctum. Prioris exemplum est, si legislator tibi præcipiat ieiunare, orare, elemosinam facere, propter honestatem, quæ in oratione, ieiunio, & elemosyna reperitur, posterioris exemplum est si hæc ipsa præcipiat, ut peccatorum debito satisfacias, ut carnem maceres, tentationes vitas; peccatorum enim satisfactio, maceratio carnis, & tentationum victoria non est materia præcepti.

2 Præmitto secundo aliquando cum fine intrinseco, & materia præcepti, finem alium extrinsecum coniungi & spectari aliquando vero solum spectari in materia præcepti finem extrinsecum illius. Quoties materia præcepti de se habet honestatem, lex illam præcipit, nisi aliud expresse constet, censetur præcipere ob finem intrinsecum illius, esto simul habeat alios extrinsecos fines. At quoties materia præcepti de se honestatem non habet, vel si illam habet, à legislatore non intenditur, sed solum intenditur illius executio, quatenus alicui finis extrinseco convenit, tunc ex illo fine extrinseco desumenda est tota honestas rei præceptæ; quod bene aduertit Suarez lib. 6. de leg. c. 9. n. 8. His positis

3 Dicendum est primò. Quando lex fertur ob duplicem finem intrinsecum, & extrinsecum; attendendus est semper finis intrinseco pro perseverantia legis, vel illius cessatione. Quoties, est finis extrinsecus cesset, si perseverat intrinsecus, non cessat lex. Ratio est manifesta. Nam ex fine intrinseco habet materia præcepta sufficientem honestatem bono communi convenientem, & propter illam præcipit lex præceptum. Ergo perseverat præceptum. Quod exemplo ieiunij manifestatur, ad cuius obligationem omnes tenentur, etsi carnem habeant spiritui subiectam, quia non tantum ob carnis subiectionem imponitur, sed etiam ob honestatem temperantiz in ieiunio repetitam: & durante hac honestate durat præceptum: sic Salas disp. 1. de legibus, sect. 3. n. 34. Azor tom. 1. lib. 5. c. 16. quaest. 15. Castro lib. 1. de potest. leg. par. c. 5. docum. 3. Suarez lib. 6. de leg. c. 9. n. 9. Bonacina disp. 1. q. 1. punct. ult. §. 2. n. 1. vers. dixi cessante tota causa.

4 Dico secundo. Cessante tota causa finali, ob quam res præcipitur, cessat lex, & obligatio illius: sic cum communi sententia docet Couarr. 4. decret. 2. p. 5. n. 8. & cap. cum esset. de testament. n. 9. Azor supra Victor. relect. de potestate civili, n. 22. Suarez plures referens n. 5. innot. n. 10. Bonacina supra. Ratio ea est, quia lex in tantum obligare potest, in quantum materia ipsius iudicatur à legislatore bono communi expedire, sed cessante causa, ob quam iudicatum est bono communi expedire, cessat & legislatoris iudicium. Ergo cessat lex. Et confirmari potest exemplo voti, cuius obligatio cessat, si cesset causa finalis illius: ut si voti, non ingredi aliquam domum ob periculum puellæ tibi commorantis, & ipsa recedat, & commoretur alibi, cessat tibi votum.

5 Dices contingere posse, ut materia legis bono communi expediat, etiam si esset finis ob quam fuit impetrata. Ergo in illo casu non cessabit lex: sic docet tanquam valde probabile Salas disp. 11. sect. 3. n. 32. concl. 2.

Respondeo tamen cum reliquis Doctoribus negando consequentiam: nam ad cessationem legis, sufficit, si cesset convenientia, quæ per legem fuit intenta: alia autem convenientia, quæ succedit, à legislatore intenta non fuit; ac proinde ex illa non firmatur lex: solum enim deseruit ut denuo lex alia circa illam materiam fieri possit. Quod exemplo voti confirmari potest: cessat enim votum ingrediendi illam domum, cessante periculo ob quod fuit factum, etiam si aliud denuo superueniat, ob quod merito possis votum aliud facere.

6 Hanc conclusionem limitat, Soto lib. 1. de iustit. q. 6. art. 8. & lib. 3. q. 4. art. 5. ad 2. ut intelligatur cessare adueniente declaratione Principis, vel consuetudine in contrarium; secus vero ante illam. Moneri potest, quia esto cesset finis intentus à legislatore, adhuc lex sine peccato observari potest, ut suppono. Ergo poterat Princeps velle subditos ad illius obligationem teneri quousque sua declaratione, vel consuetudine in contrarium eximerentur. Ergo præsumendum est ita velle, quia hæc subiectio, & subditorum subordinatio bono communi videtur expedire.

Sed hæc limitatio admittenda non est: tum quia nullus, præter Sotum, illam admittit: tum quia apponit legem & obligationem novam absque villo fundamento. Nam vel obligatur communitas ad illius legis observantiam ex virtute illius legis & hoc non ob rationem superius dictam, quia non iudicat legislator ex illa lege materiam illam bono communi necessariam esse: siquidem illa necessitas, & convenientia iam expiavit. Vel obligatur communitas ex alia lege superueniente

qua Princeps statuit suas leges servandas esse, quoties servari possunt sine peccato, etiam si cesset finis adæquatus illarum quousque declarationem authenticam faciatis: hæc lex nullibi invenitur. Ergo fingenda non est. Adde si hæc declaratio necessaria esset, nunquam lex cessaret proprie cessatione causæ finalis quod est contra communem sententiam de sumptibus ex cap. cum cessante, de appellationibus, cessante causa cessat effectus, & cap. est Christus, de iurando, cap. post translationem, de renunciat. ubi glossa, verbo cessante, & cap. statimus, 61. dist. 1. verbo causa, in fine. & c. quod pro remedio, x. q. 17. Ex quibus textibus colligitur, cessante causa, cessare & legis obligationem, neque vllam Principis declarationem desiderari: alius potius diceretur cessare per abrogationem, quam per cessationem causæ finalis.

7 Aduerto tamen, sæpè non cessare causam finalem absolute, sed pro aliquo tempore, & tunc non cessat, absolute lex; quia absolute non est reddita inutilis, sed solum suspenditur eius obligatio pro illo tempore, pro quo iudicatur inutilis: ita docuit Suarez illo cap. 9. sine Salas disp. 11. sect. 3. n. 32. Bonac. disp. 3. q. 1. punct. ult. §. 2. n. 2.

Aduerto secundo, si lex plura diuisibilia contineret, & respectu vnus partis facta esset inutilis, & respectu aliorum utilis perseveraret; cessaret quidem in illa parte, in qua reddita fuit inutilis: perseveraret respectu aliorum in quibus utilis iudicaretur, quod nullum est inconueniens; cum in illo casu, non sit vnica lex; sed plures pro diuersitate rerum, quæ præcipiuntur: si tamen res præceptæ inseparabiles sint, & vna reddita est inutilis, regulariter videtur lex cessare: tum quia illa inutilitas inficit totam legem: tum quia bonum ex integra causa, & malum ex quocumque defectu, sic ex parte Suarez supra n. 18. Bonac. n. 5.

8 Sed inquires, an necessarium sit communitati cognoscere cessasse causam finalem legis, ut possit quilibet particularis contra legem facere vel sufficere notitia cuiuslibet?

Respondeo Suarez illo lib. 6. cap. 9. n. 12. necessariam esse publicam & manifestam illius cessationis notitiam in tota communitate, & hanc sufficere: & quod sufficit est clarum, quia iam communitati constat redditam esse legem inutili fini communi à legislatore intento. Quod vero hæc notitia necessaria sit, inde probat, quia lex communitatem adstringit, & ratione illius singulas personas. Ergo dum communitati non constat de cessatione, est singulis constet, singuli excusati non possunt quia non prius excusati possunt, quam ipsa communitas excusetur. Credo tamen si de facto aliquibus constaret cessasse integre finem à legislatore intentum posse aduersus legem procedere, seculo scandalo, etiam si communitati id non constaret; quia singulæ personæ communitatis non deobligantur à lege, ex eo quod communitas cognoscit rationem legis cessasse: sed ex eo quod de facto cessauerit. Ergo si ipsi cognoscunt de facto cessasse cognoscunt deobligatos esse. Adde à puncto cessationis causæ communitatem deobligatam esse quia lex perit, esto ipsa communitas ex ignorantia non cognoscat. Ergo quod ipsa communitas ex ignorantia se censet obligatam, non inde inferendum est carentes illa ignorantia obligatos esse.

Secundo inquires, an sufficiat probabile iudicium, vel dubium de cessatione causæ, ut possit communitas contra legem operari? Cui difficultati satisfecimus tract. 1. de conscientia episcopali, p. 6. & disp. 3. de conscientia dubia, p. 7. & 8. videantur ibi dicta.

9 Maior difficultas est, si cesset causa finalis in aliquo speciali casu citamque particularem personam, cum tamen vniuersaliter circa reliquos perseveret, an in illo casu cesset obligatio legis? g. latum est generale præceptum, ne arma noctu deferantur ob vitandas rixas, & perturbationes, cognoscis nullam sequendam esse rixam, neque perturbationem, etiam si deferas, poteris ne absque transgressione legis deferat: item lex prohibet cum Saracenis commercium ob periculum peruersionis; cognoscis nullum tibi esse tali commercio periculum adesse poterisne commercium proficui? Item est præceptum ne scholastici vestibus feris utantur, ne opes parentum exhauriantur, poteris ne his vestibus uti, qui parentem distulsum habet? & sic de aliis exemplis.

Circa hæc difficultatem prima sententia affirmat, quoties lex aliqua edita est, ob vitanda inconuenientia, cessare eius obligationem in quolibet casu, in quo ipsa inconuenientia cessat: secus vero dicunt de lege edita ob finem bonum, quæ non cessat, etiam si cesset finis, ob quem fuit edita, dummodo maneat alius qui legis obseruationem honeste docet expectat. Caletan. tom. 1. opuscul. vnti. 12. de matr. q. 2. Nauarr. summ. c. 16. n. 37. Henric. lib. 11. de matr. cap. 17. n. 2. comm. lit. O. Ludovic. Lop. 1. p. instr. cap. 85. præterea peccat. Bartholom. à Ledesma dub. 17. de matr. fol. 1275 Eman. Saia in vtraque editione, verbo lex: n. 1. innotat glossa in est Christus, de iurando, verbo cessante in prin. Panor. in c. quoniam, de probat. num. 6. & latius in cap. quia insulis, de regularib. per textum ibi. & concludit generaliter cessante legis ratione in particulari cessare legem facit Sylu. verb. lex. q. 8. & 9. Angel. ibi n. 4. casu. 7. Ratio huius sententia ca esse potest, quia finis & ratio legis est anima ipsius legis

legis. Ergo in illo casu, in quo deficit, & lex ipsa deficere debet. Et confirmo. Cum deficit ratio legis vniuersaliter, cessat integre lex, & cum deficit pro aliquo tempore, pro illo deficit, seu suspenditur eius obligatio, vt diximus. Ergo etiam suspendi debet pro casu, & persona, pro qua deficit ratio legis. Quia ideo in supradictis casibus cessat obligatio legis cessante illius causa; quia tunc lex non iudicatur bono communi expedire, sed vbiusque cesset ratio ipsius, cessat ratio iudicij. Ergo & iudicium, ergo & lex.

10 Nihilominus communitur, & secuta sententia docet ob praesentem cessationem negatiuam causa finalis in aliquo speciali casu, circa aliquam, vel aliquas particulares personas non cessare obligationem legis, si in vniuersali causa finalis peteuerit; sic pleribus relatis docet Suarez lib. 6. cap. 7. n. 5. Et rursus cap. 8. Salas dicens esse certum disp. 11. sect. 3. n. 31. concl. 3. Bonacina disp. 1. q. 1. p. vlt. §. 2. n. 2. Thomas Sanchez lib. 3. disp. 1. n. 39. vers. scilicet. Ratio huius sententiae est, quia lex, & generale praecceptum non respicit casus speciales, sed ea quae communiter contingunt, *lex qua raro, ff. de regul. iur. tur.* non enim lata est de prohibitione armorum, ob vitandam huius, vel illius rixam, sed ob vitandas rixas communiter contingentes. Ergo dum communitur contingere possunt, quilibet est censendus obligatus; quia iam videtur comprehensus sub lege, & sub fine illius. Item non leuia inconuenientia ex opposita sententia lequeretur; daretur enim occasio violandi leges non solum positas, sed naturales; cum facile posset quis affirmare cessare in illo rationem prohibitionis. Exemplum sit, si dicamus fornicationem esse prohibitam solum ob malam proles educationem, & quis expolisset media, quae ad rectam illius educationem possunt accogitari, necessaria; diceret etiam posset sibi licere fornicationem, quod abbit.

11 Mihi haec sententia omino probatur non ob rationem aliam, nisi amplius explicetur; sed quia exitimo finem legis in nullo casu speciali cessare, si in vniuersali non cesset; cessat in illo aliquo modo inconuenientia, quae lege intendebatur vniuersaliter praecauti. Aliud enim est cessare damnum, & periculum illius speciale, aliud cessare generale periculum illius. Finis enim legis, & vniuersalis praecipi prohibendi armorum delationem, v.g. est vitare generale periculum rixae, non speciale. Et ob huiusmodi finem omnibus etiam pacatissimis delatio armorum prohibetur, & merito quia lex est generalis, & omnes, qui in illam delinquere possunt, debet comprehendere. Ergo non possunt ipsi allegare, cessare in illis rationem prohibitionis, siquidem non cessat generale periculum, licet speciale cesset. Et ex hac ratione facillimo negotio soluitur fundamentum primae sententiae. Cuius distinctio de lege lata ob vitanda inconuenientia, vel ob finem bonum, nullo modo est admitenda: nam, vt recte expendit Suarez lib. 6. de legibus, cap. 9. num. 14. eandem dependentiam vitare lex habet a suo fine. Neque imaginari potest, quare et cessatione vnus cesset lex, & non ex cessatione alterius, si in vitaque eodem modo cesset.

PUNCTUM II.

De cessatione legis per eius abrogationem.

Dupliciter lex tolli potest a Principe, vel secundum se totam, vel quoad aliquam illius partem, si integre tollatur, dicitur abrogatio, si secundum partem, derogatio. Quod autem de abrogatione dicitur, de derogatione similiter intelligendum est, quia est partialis abrogatio.

Secundo, praemitto abrogari legem posse vel alia lege contraria inducente obligationem ad contrarium actum, vel ad abstinentiam ab eo, qui erat per priorem legem imperatus. Vel abrogari potest tollendo obligationem illius, & nullam aliam imponendo. Videndum ergo est, quae conditiones feruande sine, siue hoc, siue illo modo lex abrogetur, & quis legem possit abrogare.

§. I.

Quae conditiones feruandae sint in legis abrogatione.

- 1 Lex valida, & utilis abrogari potest.
- 2 Vt honeste fiat abrogatio, requiritur causa bono communi proficiens.
- 3 Siue causa abrogatio legis ab eo, qui legem tulit, valida est, tamen si illicita.
- 4 Quia publicatio in abrogatione requiritur, proponuntur duae extremae sententiae.
- 5 Reducuntur in concordiam.
- 6 Quia publicatio sufficit, si non est per legem reuocatio facta.
- 7 Lex posterior priorem abrogat, si in corpore iuris prior fuerit inserta.

Ferd. de Castro Sum. Mor. Pars I.

- 8 Limitatur, nisi iuramento firmata fuerit.
- 9 Posterior abrogat priorem, dummodo illi contraria sit, neque patitur interpretationem.
- 10 Lex abroganda specialis, vel generalis extra corpus iuris non abrogatur, nisi illius fiat mentio saltem in genere.
- 11 Lex specialis pro aliquo loco, vel speciali materia, tamen si corpori iuris fuerit inserta, non abrogatur lege contraria, nisi illius fiat mentio saltem in genere.

PRIMO certum est legem validam, & reipublice utilem abrogari posse, non solum valide, sed etiam licite, & honeste: sic omnes expoitores cum D. Thoma 1.2. *quest. 97. art. 1. Iurista in l. vnica, C. de caduc. tollend. in princ. Et in l. 1. §. 2. ff. de consuet. Princip. Et in cap. non debet, de consanguinit. Et affinit. Et cap. alma mater de sentent. excommunicat. in 6.* Ratio est, quia obligatio legis pendet a voluntate legislatoris. Ergo si cessat eius voluntas, cessabit & lex. Quod autem licite possit hanc voluntatem habere tollendi legem factam, inde constat; quia pro varietate temporum res solent mutari, & quae vno tempore bono communi iudicabatur utilis, postea minus utilis esse potest. Adde, etsi lex utilis sit reipublicae, potest magis utilis esse illius reuocatio: tum quia ex illa foret grauanus nimis subditi: tum quia facta est tanta legum multiplicatio, vt videatur non leuiter conuenire aliquas abrogare: tum quia passim violatur, & cedit ex malicia subditorum in illorum perniciem. Ex quibus rationibus constat, & posse legem utilem esse reipublicae, & ex alia parte posse valide, & honeste abrogari.

2 Secundo certum esse debet, vt honesta sit, & licita abrogatio, necessarium esse causam pertinentem ad bonum commune. Constat ex supradictis textibus, praecipue ex *l. 2. ff. de consuet. Princip. Et ex cap. non debet, de consanguinit. Et affinit.* Et ratio est clara, quia abrogare legem utilem reipublicae absque legitima causa, est abuti potestate, & iurisdictione sibi concessa. Ergo peccat. Deinde Princeps ex officio tenetur sibi subditos regere legibus conuenientibus. Ergo si has leges tollit absque causa, iniuste facit, quia subditis prauidetur.

3 Tertio certum esse debet putam legis abrogationem factam absque causa, ab eo, qui legem tulit, validam esse, esto illicita sit. Probo, quia legis obligatio ex voluntate legislatoris pendet. Ergo si cessat eius voluntas, & nolit amplius ea lege obligare, cessabit obligatio legis. Dixi, abrogationem puram: nam si fiat per nouam legis impositionem, certum est sine causa non valere, quia non valet lex, quae non iudicatur bono communi expedire. Minus enim necessarium est ad legis abrogationem, quam ad illius impositionem, quia minus necessarium est ad tollendam subditi obligationem, quam ad imponendam illis: & in his omnes ferè Doctores conueniunt: vt videre est in Valsquez 2. part. de legibus, disputat. 178. a cap. 1. Salas disp. 18. sect. 1. praecipue num. 3. & 4. Suarez lib. 6. cap. 25. n. 3. Bonacina disp. 1. q. 1. punct. vlt. §. 1. n. 1. & 2.

4 Difficilis prima est, Quae publicatio requiratur in abrogatione, vt censetur lex abrogata? In qua re sunt duae extremae sententiae. Prima expostulat publicationem similem cum lege, quia vsque legis reuocatio subditi insinuat, lex publicata viger, & subditi illa adstringuntur: sic docet Valsquez disp. 156. cap. 4. num. 25. consentit expressè Azor tom. 1. lib. 5. cap. 3. *quest. 7.* Salas disp. 12. sect. 8. & disp. 18. sect. 2. Secunda sententia huic contraria est, nullam publicationem requiri, sed sola voluntate Principis abrogari legem posse, sic docent Cordub. lib. 3. qui est de indulgent. *quest. 16. post 3. conclus.* Capreolus in 4. *distinct. 1. quest. 3. ad 1. contra. 1. conclus.* Conrad. 1.2. *quest. 90. art. 4. vbi Moan. circa finem art.* Mouentur, quia in tantum lex obligat, in quantum legislator intendit obligare. Ergo si cessat eius intentio, cessabit obligatio. Et confirmo. Si a principio sine intentione obligandi legem ferret, etsi subditi ignari illius intentionis crederent se obligatos: at reuera obligati non erant. Ergo etiam postea deobligati manebunt, cum primam reuocet intentionem.

5 Facile possunt huiusmodi sententiae in concordiam reduci. Si dicamus priorem sententiam loqui de reuocatione, quae fit per nouam legis impositionem, haec enim abrogatio omnes conditiones legis habere debet: neque censenda est vim habere reuocandi legem, quousque sic in ratione legis constituta, quia effectus reuocationis est illi secundarius. Secundam autem sententiam dicere possumus loqui de pura reuocatione, quae sola reuocatione Principis etiam interius facta compleri potest. At reuocare hoc modo absque promulgatione non est praesumendum de Principe: quia esset reuocatio debite gubernationi contraria, & multis inconuenientibus exposita, & ferè nullius effectus. Quocirca mihi valde probabile apparet non posse Principem solam voluntatem iam intimatam, & quae obligationem induxit, sola reuocatione reuocari, & quae actibus interioribus non se homines communicant neque ex illis potest effectus aliquis in alios reultrare. Ergo ex sola interiori reuocatione non potest obligatio subditorum tolli: aliàs posset dici abolutionem a censura, & dispensationem

DE
ASTRO
PALA
TOM.
LIB.
V.

dispensationem cuiusvis vinculi fieri posse sola interiori voluntate dispensantis. Item hæc reuocatio est iurisdictioni exercitium; sed hoc esse non potest per actus internos. Ergo non potest esse legis reuocatio actu solo interiori. Requiritur ergo, ut aliquo modo iudicis manifestetur: & ita tenent Salas, Azor, Valquez, Suarez, & alij ab eisdem relati supra.

6 Quæ autem publicatio sufficiat, & necessaria sit, prudentis arbitrio est consideranda, & præcipue attendenda est consuetudo, si aliqua sit. Nam cum hæc reuocatio non fiat per legem, non erit necessaria publicatio, quæ ad legem est requisita. At censo debere esse ita publicam, ut facili in omnium, qui lege ligantur, notitiam deuenire possit; neque debere Principem velle aliter legis obligationem definire, quia rectæ gubernationi maximè conuenit, ut sicut omnes simul fuerint lege obligati, omnes simul illa soluantur. Ex quo fit sciendum legis reuocationem non adhuc (soli lege, quovisque reuocatio fuerit publicata, ut communiter in subditorum notitiam deuenire possit, sicuti diximus de lege Pontificia: neque præsumenda est aia voluntas in legislatore ob rationes dictas, dum aliud non exprimit.

7 Secunda difficultas est in abrogatione per legem, quando lex posterior censetur priorem abrogare?

Cui difficultati respondeo primò. Si lex prior generalis erat, & in communi iure inserta, & secunda eadem generalitate loquitur, eo ipso, quo ferrur lex priori contraria censenda est abrogata, non est necesse est prioris mentionem facere. Ratio est, quia Princeps legem posterioriorem ferens, conscius erat legis prioris contrarie: hanc enim ignorare non præsumitur ex c. 1. de consuet. in 6. Sed non obstante illa lege, tulit legem contrariam, ergo voluit illam derogare: sic docent omnes cum glossa in supradict. cap. in leg. sed & posteriores de legibus verbo, nisi contrariet. & sim.

8 Limitant aliqui, nisi prior lex firmata fuerit iuramento, de non derogando illam, nisi illius fiat expressa mentio, quia tunc illa lex nouo vinculo est stabilita, ac proinde non est præsumendum contraria legem voluisse Principem abrogare. sic docet Azor 1. part. lib. 5. cap. 6. q. 6. Emanuel Saa verbo, lex, n. 29. in vtraque edit. consensit Bonacina disp. 1. q. 1. punct. ult. §. 1. vers. ego vero. in casu, quo iuramentum non est solum assertorium de presenti, sed promissorium de futuro, scilicet de non reuocando legem: & sunt potest ex his, quæ de reuocatione privilegiorum tradit Suarez lib. 8. c. 14. n. 6.

Placet mihi hæc limitatio ea præcipue ratione, quia tunc non est præsumendum Principem habuisse memoriam legis prioris iuramento stabilitæ; & consequenter procedere reuocatoriæ legem ex ignorantia prioris, ac proinde non habere effectum. Neque obstat iuris communis ignorantiam in Principe non præsumi, cap. 1. de consuet. in 6. quia hoc est generaliter verum, quoties nullum sequitur inconueniens: at in presenti sequitur non leue inconueniens, nisi præsumatur illa ignorantia, quia sequitur Principem violasse iuramentum factum de non reuocanda lege, siquidem illam non relaxato iuramento incredit reuocare: quoties autem duæ præsumptiones concurrunt in vno actu, illa præualere debet. pro qua est honestas, & excludenda præsumptio delictum continens. Neque obstat etiam pro actu valore præsumendum esse, & consequenter pro lege posteriori, ut multis relatis docet Menochius de præsumpt. lib. 6. tota præsumpt. 4. quia, ut ipsemet Menochius supradicta præsumpt. num. 50. affirmat, non procedit hæc præsumptio de valore actus, quando repugnat mens disponentis, quæ omnino offenderet, si sumeretur interpretatio validitatis actus. At in presenti clarum est offendi Principem, si præsumatur sciens iuramentum à se factum de non reuocanda lege, nisi illius mentionem faciat, illam reuocare, nulla prioris facta mentione, nec relaxato iuramento.

9 Dixi posteriorem legem abrogare priorem, dummodo priori contraria sit, nam si aliquo modo excusati potest contrarietas, legem correctio, quoad fieri possit, vitanda est ex leg. vltim. Cod. de appellat. c. 1. c. de ineffic. actib. & ex cap. cum expediat, de elect. in 6. c. ex cap. v. um dilectus, de consuetud. & tradit Bart. l. si constante ff. soluto matrim. n. 39. & pluribus relatis Tiraquel, in præfat. num. 62. Et ratio est, quia mutatio legum damnosa est reipublicæ, per se loquendo; quapropter fieri non potest, nisi vbi vgens necessitas vel utilitas interueniat, ut colligitur satis ex supradictis textibus.

Aliqui hæc doctrinam extendunt, ut procedat etiam, si ad hæc correctionem vitandam, fuerit necessarium verba legis correctoriae improprie: sic docent alios referens Sanchez lib. 1. de matr. disp. 17. n. 6. Gutierrez lib. 3. prætic. quæst. 15. n. 34. At hæc extensio mihi absolute non probatur, quia aliis nihil esset firmum in legibus, solum enim verba improptanda sunt, ut curetur aliqua iniquitas, & iniustitia, vel saltem ne dispositio iniustis, & illuoria reddatur, ut bene tradunt Felinus, Panormit. & Decius in cap. 1. de consuet. Bart. in leg. omnes populi, ff. de iustit. c. iure, n. 57. c. 58. Suarez lib. 6. de legib. cap. 27. num. 11. Salas disp. 18. sect. 6. n. 15. & sumitur ex glossa, non possunt ff. de legibus.

10 Dico secundò, si lex specialis, aut generalis abroganda

extra ius commune sit, tunc per posteriorem legem contrariam non abrogatur, nec derogatur, nisi illius saltem in genere faciat mentionem, quia non præsumitur edita ex scientia prioris legis, eo quòd ea quæ sunt extra ius commune, ignorantur à Principe præsumatur ex d. c. 1. de consuet. in 6. tradit Suarez n. 12. Salas sect. 6. circa finem.

11 Dico terciò, si lex abroganda in iure communi inserta specialis sit pro aliquo loco, vel specialis aliqua materia per posteriorem legem vniuersalem, non censetur abrogata, nisi illius meminerit, sed potius ex illa lege lex vniuersalis debet limitari seu derogari. Tum quia est regula communis: generi per speciem derogatur, vbi glossa communitate recepta explicat, etiam si species præcedat: tum quia vtraque lex potest subsistere. Ergo credendum est ita principem voluisse: tum denique, quia derogatio legis est vitanda, quoad fieri potest, sed in presenti vitari potest, affirmando posteriorem legem vniuersalem ferri cum illa tacita limitatione, & exceptione prioris legis; ergo ita interpretandum est: sic docent Bart. Abbas Iaf. Decius, Bald. & alij plures relati Sanchez lib. 2. de matr. disp. 24. num. 6. & addit hoc esse verum, etiam si lege noua sit clausula. Non obstante, debet enim (inquit) intelligi lege contraria, quæ non possit cum precedenti sustineri per aliquam limitationem, seu distinctionem, idem tradit Suarez, & Salas supra. Anton. Gabr. tom. 2. comm. lib. 10. verbo lex, fol. 50. Azucud. lib. 5. recopil. tit. 4. l. 1. n. 52. Matienz. ibi glossa 3. n. 11. c. tit. 11. l. 1. glossa 8. n. 36. in princ. & alij plures, quos ipsi referunt.

§. II.

Qui possint legem abrogare, vel derogare.

- 1 Qui illam tulit, & eius successor illam abrogare potest.
- 2 Inferior non potest legem superioris abrogare.
- 3 An inferior in suo territorio possit superioris legem abrogare? Proponitur dubitandi ratio.
- 4 Communis sententia hæc potestatem in legibus civilibus admittit, non in canonicis.
- 5 Nullus inferior potest, sine pura derogatione, sine statuto contrario superioris legem abrogare.
- 6 Satisfit rationi dubitandi.
- 7 Statuta confirmata à superiore, possint inferior illa condere reuocare? Negat communis sententia.
- 8 Qua ratione hæc communis sententia vera sit, exponitur.
- 9 Possint Episcopus abrogare constitutiones factas in Synodo diocesana? Proponitur dubitandi ratio.
- 10 Cetero probabilis posse.
- 11 Satisfit argum. num. 9. adductis.

1 Certum est legem reuocari posse ab eo, qui illam tulit, vel ab eius successore, qui eandem cum legislatore, habet potestatem, vel à superiore illorum. De legislatore constat quia dependet ab eius voluntate. De successore idem probatur, quia habet cum illo eandem potestatem. Item, quia nullus suo successoris aequali prohibere potest abrogationem legis à se factæ, sicut nec sibi prohibere potest. Quia pat in patrem non habet iurisdictionem. De superiore autem idem constat, quia habet vniuersaliorum iurisdictionem. Qua ratione Pontifex sæpe leges ciuiles abrogauit, eo quòd bonis moribus contrariae fuerint, vel præiudicauerint libero vsui sacramentorum, & dispositioni rectæ piarum causarum, & aliorum bonorum Ecclesiasticorum, quia ob huiusmodi titulum, superior est Pontifex quolibet legislatoris ciuili, ut rectè multis exemplis confirmat Azor 1. part. lib. 5. cap. 20. c. seqq. docet Suarez lib. 6. cap. 26. numero 3. Salas disp. 18. sect. 4.

2 Secundo certum est inferiorem non posse legem superioris abrogare, quia superior potestas non subditur inferiori, ex cap. cum inferior, de maior. c. obediens. & habetur Clement. in Romanis, de elect. Ex quo fit neque Episcopum abrogare posse legem Pontificiam, neque Concilij provincialis, quia huiusmodi leges latæ sunt à superiore. Item Episcopus solum habet iurisdictionem in sua diocesi, extra illam non habet: leges autem Pontificiæ, & Synodi provincialis obligationem inducunt non solum pro sua diocesi, sed etiam pro aliis. Ergo Episcopus non potest illarum obligationem tollere, sic omnes supponunt, quos superuacuum est recensere.

3 Difficultas autem est, an inferior habens potestatem condendi legem in suo territorio, possit legem condere contrariam legi vniuersali superioris, vel illam pro suo territorio abrogare? Ratio dubitandi est quia inferior ea de causa habet potestatem dispensandi in lege superioris; Episcopus, inquam, in legibus Pontificiis, & magistratus in legibus regijs; quia pertinet hæc potestas ad rectam, & suauem suæ ditionis gubernationem. Sed etiam ad rectam, & suauem ditionis gubernationem pertinet habere potestatem derogandi leges superiores, cum sæpe lex vniuersalis in aliqua pronuncia minus utilis, vel potius damnosa iudicatur. Ergo gubernator illius pronuncie potestatem habere debet impediendi illius obligationem.

Et confirmari potest hæc ratio ex pluribus statutis municipa-

4. Communis sententia admittit hanc potestatem in ciuili-

5. Nihilominus tenendum est nullum inferiorem posse super-

6. Neque obstat ratio dabitandi. Nego enim inferiorem habere de potestate dispensandi in lege superioris;

7. Secunda difficultas est. an statuta confirmata à superiore, possit conditor illorum abrogare.

8. Tertia difficultas est, an Episcopus, vel Archiepiscopus abrogare possit constitutiones à se factas in synodo diocesa-

9. Tertia difficultas est, an Episcopus, vel Archiepiscopus abrogare possit constitutiones à se factas in synodo diocesa-

Communis sententia docet reuocari non posse, quia per illam factæ sunt leges superioris, siquidem autoritate illius sunt roboratæ: illa enim nostra facimus, inquit Pontifex, in c. se Apostolica de prebend. in 6. quibus authoritatem imperitumur.

Hæc tamen communis sententia vetissima est, casu quo Princeps addiderit in confirmatione clausulam illam, ut si quidquam contra fieret, non valeret; tunc enim ipsi statuti habent tollitur, ne contra statutum sic confirmatum procedant; habetur expressè cap. delicto, de prebendis, & not. uic glossa ibi. Suarez lib. 6. de legibus, cap. 26. n. 24. Salas eius verba transcribens disp. 18. sect. 5. n. 11.

At si princeps illa verba non addiderit, sed solum confirmationem simplicem apposuerit, non caret difficultate illa communis sententia; potest enim confirmatio superioris expostulari, & fieri ob quandam autoritatem, & specialem splendorem; qui ex approbatione superioris aduenit statutis sic confirmatis, & non ob specialem aliquam vim obligandi. Ergo cum non constet esse peccatum hæc nouam obligationem, non debet censeri à Principe concessa; tum quia inducere nouam obligationem, odiosum est; tum quia Princeps si velit inducere obligationem legis communis, poterat adde illa verba, cap. delicto, ut si quid contra fieret, non valeret. Ergo cum non addit, censetur solum statuta approbare iuxta illorum obligationem, non nouam inducere. Quapropter censeo, quod si statuta respiciunt commodum statuendum, eiansi à Sede Apostolica confirmata sit, confirmatione, inquam, simplici, posse derogari, seu abrogari ab statutibus; quia non debet præsumi superior velle inuito beneficium conferre, & ad fauorem recipiendum obligare nolentem; sic glossa in d. de c. dilecto filio, de prebendis, verb. huiusmodi clausula, & tradit Suarez, & Salas sup. Emanuel. Saa in utraque editione num. 30. ibi contra statutum etiam à Principe confirmatum possunt facere statuentes, si est principaliter in eorum fauorem, quia tunc confirmatio habet vim priuilegij, cui potest renouari.

Verum si statutum eo si inuatum à Principe non tam sic in fauorem statutentium, quam aliorum, pro quibus statutum, censeo distinctione esse vtendum, si scilicet confirmatione Principis habebat vim obligandi, eo quod conditor statuti iurisdictionem habebat imponendi obligationem, & statuta condendi, regulariter confirmatio ob autoritatem, & honorem expostulatur. & sic censenda est concedi, dum aliud non constat, ac proinde poterit statutum abrogari à conditore, ac si confirmatum non esset, sic docet Bald. lex placito, C. de reum permittit, de n. 22. & seq. Barr. in homines populi, ff. de iust. & iur. num. 33. Suar. num. 22. Si autem conditor statuti in bonam aliorum potestatem non habet obligandi illos, pro quibus statutum conditur, ut sunt plurimæ communitates statuta condentes, tunc certe præsumendum est confirmationem expostulari, ut legem à superiore; siquidem ipsi statuentes, legem facere non possunt, & superiorem ita concedere, sic Suarez num. 25. Salas illa sect. 5. sine. Qua confirmatione posita non poterit statuti conditor statutum derogare, quia non potest legem superioris derogare. Non nego tamen posse aliquando confirmationem expostulari etiam in his statutis ob autoritatem, & non ob obligationis impositionem. Sed dico hoc non esse præsumendum, nisi clare constet; quia consuetudo, & communis usus declarauit hanc confirmationem pro obligatione sibi necessaria expostulari; siquidem ex se non habent vim obligandi.

9. Tertia difficultas est, an Episcopus, vel Archiepiscopus abrogare possit constitutiones à se factas in synodo diocesa-

Extr. de Castro Sam. Mor. Pars I.

R 3 conf.

DE
ASTRO
PALAY
DON
LIBR
E

6 n. 101. n. 1. vers. & idem tenet. lib. 1. Barbatus consil. 1. n. 12. vers. ego sequitur. lib. 4. Cardin. consil. 85. n. 4. vers. illud statum Felin. in c. 1. n. 19. vers. alia. cap. 1. de consil. Et quibus omnibus videtur inferri non posse Episcopum abrogare constitutiones factas in Synodo diocesana, nisi ipsa Synodus consentiat, & ita tenet expresse Gallego. Man. Veg. supra.

10 Nilominus probabilis censo posse Episcopum inconsulta Synodo constitutiones synodales abrogare, si id viderit expedire (ratio tamen id expedit) sic colligitur ex Navar. sum. cap. 25. n. 74. & cap. 1. n. 4. de finem. Azor illum referente lib. 5. in tit. cap. 15. q. 3. Jauch. lib. 8. de matr. disp. 27. n. 33. Barbosa de potest. Ep. cap. 2. p. allegat. 34. n. 3. Hi omnes docent Episcopum dispensantem in constitutionibus synodalibus absque causa valide dispensare, quia dispensat in constitutionibus a se solo factis: nam clerici, & patochi in Synodo congregari non faciunt constitutiones, sed solum præbent consilium ad illas faciendas, non ex necessitate, sed ex utilitate, & convenientia, ut prudentius Episcopus procedat. Ex qua ratione fortiter posse Episcopum tales constitutiones abrogare, cum ab eius voluntate solum dependeat.

11 Neque obstant argumenta contraria. Ad primum nego habere votum decisionum clericos ibi congregatos, cuius non leue iudicium est solum Episcopum constitutiones subscribere, absque vlla clericorum mentione.

Ad secundum concedo Episcopum esse patrem Synodi, & caput illius, & illius superiorum habentem iurisdictionem legislativam, & coercitivam, quam non habet Decanus respectu Capituli, solum illi conceditur potestas congregandi Capitulum, proponendi, & reuolendi, quod pro maiori parte fuerit decisum.

Ad tertium negamus Episcopum auctori constitutionibus synodalibus alio modo, ac auctoritate suis constitutionibus a se factis, quibus solum ex quadam d. c. c. obigatur.

Ad quartum respondeo cum Roia tom 3. de consil. n. 10. Farinazij de iur. 34. d. n. 3. p. 2. m. 31. negando statutum factum de consensu aliquorum transire in contractum, quando consentiens non exspoliatur, ut necessarius, & quando consentientes non tribuant aliquid statuti, sicut tribuant forenses venientes ad habitandum in aliquo loco, eo quod illis immunitas concedatur, si venerint, aduentus enim illorum, est quasi quædam illorum donatio, qua facta reuocari non potest statutum, ne bene tradit Bart. in l. quod semel numero 1. vers. ex quo habet. ff. de decimis ab ord. facienda. At in supradicta Synodo, neque consensus clericorum, qui ibi congregantur, est necessarius, neque aliquid Episcopo tribuant, aut recipiunt; sed solum se habent, sicut populus qui legem Principis acceptat, vel sicut Regis consiliarij, qui consilium præbent Regi, illamque instruant in lege ferenda, a quibus tamen Rex non necessariò dependet; neque in constitutione legis, neque in illius abrogatione. Sic est dicendum de Episcopo in Synodo diocesana.

PVNCTVM III.

De interpretatione legis.

Interpretatio nihil aliud est, quam declaratio legis ad illum casum esse, vel non esse extensam. Dupliciter autem hæc fieri potest, vel ab ipso legislatore, vel a viuis doctis. Si fiat a legislatore, quatenus talis est, vocatur interpretatio authentica. Si fiat a viuis doctis, vocatur doctrinalis declaratio, de quibus glossa in l. si de interpretatione, ff. de legib. Syluest. verbo interpretatio m. 1. Tabiena Angel. Saenz & alij Summis ibi. Decios & Panormit. cap. 1. de postul. prelat. Ut autem cognoscas, quando lex per interpretationem cesset, oportet examinare.

Qui possint legem interpretari, & quo casu interpretatio illis licita sit.

Secundò quæ regula seruandæ sint in interpretatione faciendâ.

Tertio ad quos casus lex extendi, vel coarctari debeat.

§. I.

Qui possint legem interpretari authentice.

- 1 Solus conditor legis, vel illius successor, aut illorum superiorum potest.
- 2 Proponitur obiectio. Soluitur. Declaratur hæc interpretacionem publicandam esse, sicut & legem.
- 3 An declarationes Cardinalium circa Tridentini decreta vim legis habeant? Proponitur non habere.
- 4 Si publicata sunt, vim legis habent.
- 5 Si publicata non sunt, tamen si de illis authentice constat, non habent vim legis. Qui censent.
- 6 Probabilius videtur oppositum.
- 7 Iudicibus inferioribus non licet legem authentice declarare.

1 Respondeo solum conditionem legis aut illius superiorum, & successorem cum interpretari posse: quia solus ille est qui potestatem habet obligandi per illam legem, ac proinde inducendi ex eius declaratione obligationem consistit ex l. fin. Cod. de legibus, ibi leges sicut Imperatori concessum ff. de leg. interpretari solo signum imperio esse oportet, l. in rectoria ff. de prat. si p. l. n. 1. qu. 1. & cap. inter alios, de sentent. excommunic. & alius que referuntur a glossa in reg. contra iura de reg. iur. in 6. Azor tom. 1. lib. 5. c. 16. q. 16. Salas de leg. disp. 2. sect. 2. suat lib. 6. c. 1. n. 1.

2 Dices mentem cuiuscunque sibi soli notam esse; ergo solus, qui condidit legem, potest illam certò, & infallibiliter declarare. Ergo non successor, neque eius superior. Hi enim solum illius mentem coniectari possunt.

Respondeo successorem, vt superiorem legislatoris, cum legem aliquam declarat authentice, non tam declarat intentionem personalem primi conditoris, quam sensum, in quo debeat lex deinceps recipi, & obseruari. Et licet huiusmodi sensus forte sit extra mentem primi conditoris, non tollit, quominus dici possit illius legis declaratio, quia in illa lege fundatur. Debet autem hæc declaratio publicari ea solemnitate, qua lex, & alia non erit authentica, neque legis obligationem habeat, sed solum erit declaratio doctrinalis, sicut cuiuscunque alterius viui docti, grauitatis tamen auctoritatis, sic Suarez lib. 6. c. 1. n. 3.

Dixi, solum conditorem legis, eius successorem, aut superiorem posse legem interpretari authentice, quia nullus alius in actum superioris habere potest iurisdictionem, sic omnes.

At dubium est, sine aliquibus commissis hæc potestas saltem pro aliquo casu?

Et dubitari potest primò de congregatione Cardinalium designata ad declarandam Concilium. Secundò de iudicibus inferioribus.

3 Circa primum de congregatione Cardinalium extat Bulla 7. Sixti V. edita anno 1588, quæ incipit In mensa. In qua postquam sibi Pontifex referauit potestatem congregandi Concilium, & res fidei definiendas, subiungit. Cardinalibus vero presentibus interpretationi, & executioni Concilij Tridentini, si quando in his, quæ de morum reformatione, disciplina, ac moderacione, & Ecclesiasticis iudiciis, & alijs, quæ humana statuta sunt, dubitatio, aut difficultas emerferit, interpretandi facultatem (non tamquam consules) impartimur. Ex quibus verbis constat supradictam congregationem commissam esse hanc facultatem interpretandi leges Concilij Tridentini: illa tamen conditione, vt summus Pontifex consulatur. Hinc ergo oritur dubium, an declarationes huius sanctæ congregationis, quæ passim circumscribuntur, vim legis habeant, vel solum sint quædam declarationes doctrinales, magni ponderis, & auctoritatis?

Videntur quidem, vt doctrinales habendas esse. Primò, quia raro hæc sancta congregatio Pontificem consulit: vt testatur Salas disp. 2. sect. 2. p. 566. vbi ait: Illud vix ex declarationibus impressis, & manuscriptis patet, quod congregatio non semper, sed in raro casu, & in grauioribus, & difficultibus dubijs summum Pontificem consulere solet. Si ergo non feruat conditionem, sub qua potestas declaratoria illi est concessa; non debet conferri eius declaratio vim legis habere. Secundò, quia huiusmodi declarationes fieri inter se pugnant, vt notauit Suarez tom. 4. in 3. p. disp. 2. n. 6. Ergo nulla est authentica, quæ enim ex illis, est authentica interpretatio: non prior: alia non succederet secunda illi contraria. Non secunda, quia non habent potestatem derogandi legem, sed interpretandi factam. Ergo nulli illarum declarationum est necessariò standum. Tertio, si declarationes huius sanctæ Congregationis vim legis haberent, deberent solemniter publicari, sicut & communiter dicitur de declaratione authentica ipsius legislatoris: et hæc declarationes nec typis mandantur, nec à Pontifice mandantur publicari. Ergo signum est vim legis non ferri. Quarto, quia multitudine legum, & obligationum vitanda est, quoad fieri possit: at si declarationes Cardinalium vim legis haberent, innumere essent leges Ecclesiasticæ, prout innumera sunt responsa huius sanctæ congregationis. Ergo dicendum est solum esse declarationes doctrinales: & ita tenet Sanchez libro 8. de matr. disp. 2. n. 10. circa finem. Valquez idem sententia videtur 1. 2. d. p. 277. cap. vltim. Navar. reclusus à Salas disp. 2. de legibus, sect. 9. numero 4. docet his declarationibus non esse standum.

4 Pro resolutione aduertendum est nos loqui posse de his declarationibus, antequam promulgentur, vel facta illarum promulgacione. Et quidem si aliquæ sint solemniter promulgatæ, nemini esse potest dubium vim legis habere, quia concurrunt in eis omnes conditiones quæ pro legis constitutione sunt requisiti, scilicet potestas, & promulgatio.

Neque obstat, si dicas potestatem esse datam ad declarationem doctrinalem, non legislativam: vt sentit quidam vir doctissimus tacto nomine reclusus ab Emanuel Rodtq. 1. tom. 99. regul. q. 11. art. 2. Quis ad hæc doctrinalem declarationem non indigebat Cardinales potestatem concessa. Ergo dicendum est potestatem pro declaratione legislatiua illis datam fuisse. Item eadem congregatio censuit hæc declarationes eam vim habere,

habere, ac si à Romano Pontifice emanasset, prove refert Nicol. Garcia in prefat. ad Lectorem, Salas de legibus, disp. 21, sect. 11, Bonacina disp. 1, quest. 1, punct. 8, n. 4. Sed si à Pontifice declarationes suarum legum promulgatae sint, vim legis habent in omnium sententia, Ergo etiam hae declarationes habent, postquam sunt promulgatae, Neque aduersus hanc conclusionem obstant superiores rationes, quia in his declarationibus, quae publicantur, praesumi non potest omissum fuisse consilium Pontificis, si necessarium erat. Neque aliqua pugnantia, & contraria est; nam per subsequentem declarationem tollatur, sicut lex posterior praecedenti contraria abrogat praecedentem.

At si publicatae non sint, etiam si authenticè de illis constet, plures Doctores tenent vim legis non habere, sic docet Bonacina disp. 1, quest. 1, punct. 8, n. 4, et secunda pars. Suarez generaliter loquens de omni declaratione facta à Principe, lib. 6, cap. 2, num. 3, Loeza 1, 2, disp. 18, appendice, circa finem. Salas disp. 2, sect. 9, fine, disput. 10, sect. 9, n. 63, & disput. 21, sect. 1, num. 8. & idem iudicat disp. 21, sect. 1, concol. 1, fine.

Mouentur, quia publicatio est de essentia legis, ita vt declaratio Principis, si vim legis habere debeat, indiget publicatione. Ergo etiam hae declarationes. Quod si obicitur publicationem esse requisitum ad legis constitutionem, non ad illius declarationem, quia declaratio cum ipsa lege à principio inest. Ita fides, ff. de iure hsi.

Respondet quidam Doctores declarationem claram, & certitatem iactae ipsi legi à principio; non autem declarationem in re dubia, & ambigua, & pro qua sunt variae opiniones: hae enim declaratio, vt omnino sequenda sit, publicari debet, si quidem ex publicatione legis non inferatur. Stare enim optimè potest lex cum contraria declaratione. Deinde si obicitur Romanum Romanam sequi omnino declarationes Cardinalium, etiam si promulgatae soleant non sint, vt constat ex pluribus declarationibus Romae, quas referunt Salas illa disp. 21, sect. 12, Emanuel Rodriguez, & Bonacina supra respondent videlicet, quia iudicant maximi ponderis, & auctoritatis esse, vt verè sunt, non quia vim legis habeant. Fateor hanc sententiam probabilem esse, siquæ statui posse, dum aliud à Pontifice non delectatur.

Verùm probabilis, & securius censo has declarationes vim legis habere, & asserere in iudicio, & extrà, cum authenticè de illis constat per breue Pontificis, vel per monitorium auditoris Cameræ, vel per epistolam alicuius Cardinalis suo sigillo munitam, vel per transcriptum authenticum ex registro congregationis parte citata & quia huiusmodi publicatio videtur satis in harum legum declaratione ex vi, & consuetudine. Nam licet ex illa publicatione non statim multis innotescat, postquam in multorum notitiam deuenit, & de se apta est deuenire; quod videtur sufficiens ad obligationem inducendam, sic docent Emanuel illa q. 11, art. 2. Salas alios referens disp. 21, sect. 11, fine, Garcia in prefat. de beneficiis.

7. Circa secundum dubium de iudicibus inferioribus, an illis liceat authenticè declarare leges superiores?

Respondet nullo modo licere declarare, cetero, quod eorum declaratio liget, ac ipsa lex, quia nullibi constat datam illis esse eam potestatem. Bene tamen poterunt secundum veterem Doctorem sensum legem interpretari, & secundum illam interpretationem iudicium ferre, praecipue si Princeps consulti non potest, sic Emanuel qq. regul. q. 11, art. 1. Salas disp. 21, sect. 2, & ita de Sylvest. verbo interpretatio, quest. 1. Adde, in rebus facillimis, & minoribus credendum est inferiores Praelatos habere potestatem declarandi legem, non solum doctrinaliter, sed etiam authenticè; quia aliàs nulla legis obsequantia perfecte introduceretur, si passim recurrendum esset ad Principem. Quapropter Constantinus Imperator Plotiano respicit in l. 1. Cod. de relationib. in Cod. Theodosiano; super patris, quae iudiciali sententia decidi non possunt, nostram debes consilium maiestatem, ne occupationes nostras interrumpas cum litigatoribus, legitimum maneat arbitrium à sententia promouendi, sic Emanuel Rodriguez, & Salas supra. Quod credo habere verum, quando agitur de interesse partium, & necessaria est interpretatio ad decidendam litem; possunt enim tunc Praelati inferiores legem pro vi probabilis videbitur, interpretari, & cogere, vt patres hanc interpretationem sequantur.

§. II.

An cuiuslibet liceat legem doctrinaliter interpretari? Vbi de episcopica.

Cuiuslibet licet hac interpretatio. Pluribus placet non esse licitum à verbis legis deuicere. Vi licet episcopica non solum in casu, in quo obseruantia legis iniqua esset, sed etiam in quo esset spurilis. Causa in hac interpretatione debet ad minus esse probabilis.

- 5 An, quando prohibetur à lege eius interpretatio, possit fieri hac doctrinaliter? Proponitur dubitandi ratio.
- 6 Solum censetur prohibita interpretatio friuola, & contra mentem legis.
- 7 Aliquando etiam prohibetur interpretatio typis mandata, & ex professo.

1. **F**erè omnes Doctores conueniunt, cuiuslibet licere hanc interpretationem, si eam faciat iuxta regulas, & sensus Doctorem non proprio cerebro innixus; cum enim lex sepe ambiguitatem in sua significatione contineat, neque legislator de facili consuli potest, necessarium erat, vt Doctores daretur facultas hanc interpretationem faciendi, l. vnie. Cod. de professorib. l. 1. ff. de origine iuris l. 1. ff. si coram petatur, l. si negotium, ff. de privilegiis crediti, & colligitur satis ex cap. 2. de privilegiis, in 6. & ex proemio decret. 6. & Clement. in fine, & alia in locis. Regulas autem, quibus hac explicatio facienda est, postea subiiciemus.

2. Difficultas autem duplex est. Prima, an liceat cuiuslibet contra verba legis hanc interpretationem facere? quod est inquirere, an licitum sit vi episcopica, seu emendatione legis vniuersaliter loquentis ob aliquas speciales circustantias?

Aliquis videtur non esse licitum à verbis legis deuicere, nisi quando esset iniqua obseruatio, sic videtur tenere D. Thomas 2. 2. quest. 110, art. 1, & ibi Caietan. Sotos lib. 1, de iustit. quest. 6. & 8. Corduba 4. 2. p. 6. 9. n. 8. Ratio est, quia episcopica est emendatio legis in eo casu, in quo lex peccat, vt conitat ex Aristotel. communiter recepto, 5. ethic. c. 10. Sed lex non peccat, cum non obligat ad aliquid iniquum. Ergo nequit emendari, nisi quando iniquum esset illi obedire.

3. Nihilominus tenenda est communis sententia, à qua nec D. Thomas dissentit, non solum licitum esse vi episcopica, in casu, quo obedire legi esset iniquum, sed in casu, quo esset nimis graue, & difficile, propter aliquod graue damnum inde resultans: quia iam tunc peccat lex, si ad remita difficilem velit obligare, legum enim Dei suauis est, & onus eius leue. Ergo nunquam leges censentur ita duram obligationem imponere. Optimè interpretari quis potest non habere legislatorem tunc voluntatem obligandi; hac enim ratione ieiunia Ecclesiastica interpretamur non obligare, si agerentur labores; neque praecipuum audiendi Missam, si damnum graue honoris, vitæ, aut rei familiaris inde timeat. Sic latè suat. lib. 6, cap. 7, n. 9. & seqq. vbi extendit doctrinam, non solum, quando sequitur graue damnum ex obseruantia legis in rebus acquisitis, sed etiam in acquirendis; quia lucrum cessans iustum, & graue, damno, moraliter loquendo, aequiparatur, vt constat ex l. vnie. C. de sententis, qua pro eo, quod inuestit, preferuntur, in fine. Quare si ex obseruantia legis, v. g. festi, amittitur occurrentem occasionem magni lucri, ab obseruatione festi cessare poteris; & iuste interpretaris ibi nolle legislatorem obligare.

4. Aduertendum tamen est in hac interpretatione facienda causam excusantem debere esse ad minus probabilem; vel quia probatur Doctores, vel quia firma ratione fulcitur, iuxta dicta de sententia probabilis. Posita autem hac probabilitate, rectè poteris interpretari illo in casu te obligatum non esse. Maior difficultas est, quando hanc probabilitatem non attingit excusans causa, sed haeres dubius, an casum illum comprehendere voluerit legislator? Cui difficultati dicendum est: si consulti potest superior, non posse contra legis verba facere, quia iam habes remedium deponendi dubium; si verò dubius sis, an poterit superior comprehendere, & verbis legis comprehensus sit, regulariter verbis legis est standum: neque licitum tibi erit interpretari non esse obligationem, quia lex possidet. Sic Salas alios referens disp. 21, sect. 11, n. 35. Vide quae dicta sunt de dubia conscientia, p. 8. & seqq.

5. Secunda difficultas est. Quando per aliquam legem prohibetur eius interpretatio, an liceat tunc Doctores interpretationem doctrinalem facere? Ratio dubitandi est, quia illa prohibitio alicuius effectum habere debet, sed non potest habere alium, nisi hanc interpretationem prohibeat. Ergo hae censetur prohibita. Minorem probò; quia interpretatio authentica, & necessaria, & quae vim legis haberet, iam ipso iure, & ratione naturali erat omnibus extra legislatorem prohibita. Interpretatio autem friuola, & inanis per se ipsam est excusata. Restat ergo, vt solum interpretatio probabilis, & doctrinalis prohibeatur.

6. Respondet, regulariter loquendo, quoties in aliqua lege prohibetur interpretatio, solum prohibere interpretationem friuolam, & quae est contra mentem legis. Sic docet Salas disp. 21, sect. 2, fine. Saa verb. interpretatio, in vtraque editione, n. 4. quod colligitur ex Trident. sess. 4. decreto de usu sacrorum librorum; vbi prohibetur ficti interpretatio contra eum sensum, quem tenent, & tenet sancta mater Ecclesia, quare si quis praeter consensum Patrum, non tamen illi contrarium Scripturam interpretetur, huic prohibitioni non aduersatur, sic Barnes 1. p. q. 1. art. 10. dub. 6. Azor 1. p. lib. 8. cap. 2, quest. 3, & approbat August. Batbola in remissionib. Conclij illo in loco. Neque obstat

DE
MASTRO
PALAZO
TOM.
II
LIB.

hanc interpretationem per se esse exclusam, ut non possit etiam precepto excludi.

7 Dixi, regulariter loquendo solum prohiberi interpretationem fruolam, & contra mentem legislatoris. Nam aliquando etiam interpretatio doctrinalis prohibetur, non quacunquē, sed quæ typis mandatur, & ex professo fit. Hæc enim interpretatio est, quæ videtur prohibita à Pio IV. in Bulla confirmatoria Concilij Tridentini: ibi enim prælati præcipitur, sub pena interdicti ab ingressu Ecclesiæ, & reliquis omnibus sub pena excommunicationis late sententiæ, ne commentarios, glossas, annotationes, scholia, vllūmve interpretationis genus super ipsius Concilij, decretis quoquo modo edere, aut statuerent audeant, etiam præterea maioris corroboracionis, aut executionis ipsius Concilij. Per quæ verba, cū prima facie videatur prohibita quælibet declaratio supradicti Concilij; quia illud verbum *edere* non solum de declaratione typis excusa, sed de qualibet quomodolibet dicta & publicata sumi potest, vt tradit ex alijs Simon Scharidius in *lexico iuris, verbo edere*; & probat textus in l. 1. §. 1. *si quis ex argentiis, §. in vitium, ff. de edend. attamen consuetudine ipsa declaratione typis excusa intelligitur, quæ consuetudo verbo in proprietate præualere debet; & ita tradit Eman. Rodrig. tom. 1. regul. qq. quæst. 11. art. 3. Henric. 1. p. summ. lib. 7. de indulg. cap. 19. n. 4. Salas disp. 21. sect. 11. vers. neque obstat. August. Barbosa, in remiss. Concilij, sess. 15. cap. 2. de reformat. Reginald. lib. 20. num. 13. sine. Adde neque etiam prohiberi quamlibet interpretationem typis excusam, sed etiam, quæ ex professo desumitur. Nam si volum, vel alterum Tridentini decretum incidenter interpretari, huius decreti non aduertatis, vt notauit Eman. supra Bonacina disp. 1. q. 1. p. 8. n. 3. sine. Suar. tom. 5. de censuris. disp. 27. sect. 7. n. 12. Salas sect. 11. vers. ad secundum. Illa ergo interpretatio videtur hic tantum prohibita, quæ esset quasi glossa, & scholia, & commentaria Concilij, quæque esset ex professo desumpta, & authenticis scriptis redigenda. tradit Burgos de Paz in proœmio legum Thuri, num. 236. pag. mibi 35. column. 4. & sequentibus.*

§. III.

Quæ regulæ seruandæ sint in legis interpretatione.

- 1 Si de intentione constat, illi standum est.
- 2 Seruanda est proprietatis verborum.
- 3 Quod est verum, etiam si legislator extra legem dicat, se aliter intelligere.
- 4 Limitant aliqui in lege correctoria, sed nobis non probatur.
- 5 At limitandum est, nisi ex proprietate verborum sequatur absurdum.
- 6 Item nisi reddatur lex inutilis.
- 7 Quæ proprietatis verborum seruanda est? Resoluitur seruandam esse naturalem.
- 8 Quod est intelligendum de lege præceptiua, & penali, non de fauorabili: hæc enim ad concordiam etiam significacionem extenditur.
- 9 Quid si duplicem habet significacionem.
- 10 Intentio legislatoris, & materia legis ex proœmio desumitur.
- 11 Interpretatio in lege fauorabili extendenda est, in penali limitanda.
- 12 Quoties de obligatione agitur, stricta interpretatio faciendæ est.
- 13 Correctio legis vitanda, quoad fieri possit.
- 14 Lex noua debet secundum antiquam interpretari.
- 15 Videnda sunt alia regula pro legum interpretatione in Doctoribus relatis.

HÆ regulæ dirigitur ad inuestigandam mentem, & intentionem legislatoris, nam si de hac constat aliquibus alijs circumstantiis, illa obseruanda est; quidquid in contrarium verba legis aliud significant: iuxta l. non dubium, C. de legib. vbi dicitur, in legem committi, qui verba legis amplectens, contra legis nititur voluntatem, idem colligitur ex l. sci. re, §. alius, ff. de excusat. tutor. & ex l. non aliter, ff. de legat. 3. & l. si pater, §. dolo firmis, ff. de legat. 2. & ex cap. humane aures, 22. quæst. 5. cap. secundo requiritur, de appellat. cap. ratio nulla, de prebend. & alijs. Ratio est, quia verba apponuntur ad declarandam mentem, & intentionem profertentis. Ergo si illam mentem non declarat, illis standum non est: sic docet, & late probat Tiraquell. ad l. si unquam, Cod. de reuocand. donum, verbo libertas, num. 45. Azor 1. part. lib. 5. quæst. 9. Salas disputat. 21. sect. 3. vers. at si ratio. Bonacina disput. 1. q. 1. punct. 8. à num. 4. Suarez lib. 6. cap. 1. à num. 12. Sanch. lib. 2. disp. 37. n. 3.

2 Prima ergo regula ad mentem legislatoris inuestigandam, ea est, ut in legis interpretatione seruetur proprietatis verborum, & secundum illam proprietatem intelligatur legem

latam esse, sic Suarez illo cap. 1. n. 7. Salas disp. 21. sect. 3. n. 4. Azor 1. p. lib. 5. cap. 16. quæst. 9. Bonacina disp. 1. quæst. 1. punct. 8. n. 15. Eman. Rodrig. tom. 1. regul. qq. 9. n. 11. ar. 6. vers. tertio regula, & conat ex l. non aliter, ff. de legat. 3. & in l. prospecti, ff. qui, & à quibus, & colligitur satis ex cap. 2. §. sed neque, de translat. Episcop. Ratio est manifesta, quia legislator debet procurare legem claram esse, & distinctam. Ergo debet vi verbis in significacione propria, alijs nihil firmum stabiliter, sed omnia esse caulationibus subiecta.

3 Quod ad hoc verum est, vt etiam si legislator extra legem dicat se aliter intelligere, quam ipsa verba sonant, non obligatur eius interpretationi stare, quia duplici ex capite obligari possemus; vel quia illa interpretatio est declaratio clara mentis habitæ à legislatore, cum legem tulit; vel quia est ipsius legislatoris. Non primum, quia manifestum est non esse ipsam declarationem, siquidem ad improprium significacionem recurrit, & non est præsumendum legislatorum improprie fuisse loquutum, cum legem tulit, ac proinde neque illam interpretationem imbitam esse in lege: si autem in lege imbita non fuit, ad illam modò extendi non potest; quia lex extendi non potest ad casum, qui à principio à lege non fuit comprehensus, vt optime docet Anton. cap. post translationem, de renunciat. n. 34. & ibi Abbas in 2. lectura, num. 17. Sanch. lib. 2. de matr. disp. 37. num. 3, quia si extendere de nouo, iam esset noua lex, & nouum præceptum. Ergo illa declaratio, quatenus est declaratio mentis habitæ, non obligat. Item quod ex verbis non venit intelligendum, neque ex mente proueniente creditur. l. Labeo, §. id Tubero, ff. de sublecl. legat. Neque etiam quatenus est facta ab ipso legislatore; quia dum ipse legislator non promulgat suam declarationem, & per illam intendit obligationem inducere, solum hæc habet vt quidam specialis Doctor, cuius opinionem, & sensum sequi non tenemus, cum rationes firmæ sunt in contrarium, sic docent Salas disp. 21. sect. 13. punct. 31. Sà verb. lex, n. 25. & 26. Bonac. disp. 1. quæst. 1. part. 8. num. 16. Qui omnes testantur ea de causa Hostiens. & alios Doctores recessisse à declaratione facta ab Innocent. I V. super constitutione à se antea edita.

4 Limitant tamen supradictam doctrinam aliqui Doctores in lege correctoria; in hac enim dicunt impropria esse verba, & recedendum à communi illorum significacione, vt iuris correctio vitetur: sic docent Abbas cap. cum olim, sine, de sentent. & re iudic. Felin. c. non potest, eodem tit. num. 8. vers. limita dupliciter. Anton. cap. cum dilectus, n. 15. & ibi Imola n. 12. de consuetud. Alexand. consil. 85. num. 12. lib. 4. Mieres de maioritibus, 1. part. quæst. 1. num. 74. Gozad. cons. 43. n. 2. Berolius cap. quoniam, num. 31. de iure patronat. Guiter. lib. 33. pract. q. 15. n. 34.

Hæc tamen limitatio absolute sumpta mihi non probatur, quia ratio supradicta æquè in omnibus legibus militat, scilicet debet profiri per verba in communi acceptatione sumpta, ne æquiuocacionibus, & fallacijs exposita sit. Quapropter si in aliquo sensu proprio verba explicari possunt, quo legis correctio vitetur, etiam si ille sensus non sit ita proprius, ille retinendus erit, Quod abundè constat ex cap. cum olim, de re iudic. in fine, vbi ad electionem requiritur et concordia eligentium, & tamen si maior pars in vnum conuenierit, censentur omnes concorditer conuenire, ne communi iuri fiat derogatio, vt tradit ibi glossa, & Panorm. Suar. lib. 6. c. 1. n. 18. Salas disp. 21. sect. 6. n. 16. quia illa in iure vocatur concordia: recurrit autem ad sensum improprium, nunquam licet sine manifesta ratione, vt iam dicam.

5 Secundo limitant, nisi ex proprietate verborum sequeretur aliqua absurditas, vel iniquitas in legislatore; tunc enim verba impropria sunt, vt vitetur iniquitas. Placet hæc limitatio, quia cum lex debeat esse iusta, non debet præsumi voluisse legislatorem iniustitiam committere in illa ferenda: colligitur ex l. nulla iuris ratio, ff. de legib. & l. 1. §. 19. eodem tit. & tradunt Azor lib. 5. cap. 16. quæst. 9. Salas disp. 21. sect. 3. num. 4. vers. at si Suarez lib. 6. cap. 1. numer. 17. Eman. Sà verbo interpretatio, num. 1. Bonacina disp. 1. quæst. 1. punct. 8. num. 14.

6 Tertio limitant, nisi ex proprietate verborum redderetur lex inutilis, tunc enim ad impropria posse recurri, sic Nauarr. cap. 27. n. 51. Couarr. 3. variarum, cap. 3. num. 9. Felin. in cap. translatio, de consuetud. n. 14. Suarez lib. 6. cap. 1. num. 7. Malcard. de probat. conclus. 596. num. 2. Sarmiento lib. 1. sect. 1. cap. 12. num. 7. Tiraquell. in Leonubinal. glossa 5. n. 15. & alij apud ipsos. Et probatur ex cap. si ciuitas de sentent. excommunic. in 6. vbi ne sententia interdicti illuforia reddatur, extenditur ad suburbia, & in l. 4. ad Macedoniam, vbi ratione mutui filij familias excusatur ab obligatione: extenditur hoc privilegium ad venditionem pecunia credita, sub nomine testamenti etiam codicillis intelligitur, ne fiat illuforia dispositio, sic glossa cap. vlt. de resuris in 6. Verum si rectè pendatur, hæc non est limitatio conclusio: non enim verba impropria sunt, sed reuera propria illorum significacione extenditur lex ad ea, quæ sunt omnino connexa, suburbia enim est accessorium ciuitati, & ea de causa interdicta ciuitati, interdiciuntur suburbia.

bita, sicut interdicta Ecclesia, & ceterum interdictum, quia est accessorium & lex loquens de testamentis, debet ad codicillum extendi; quia est accessorium, seu illius complementum, Item venditio pecunia credita est proprie mutuum, Quid mirum si nomine mutui comprehendatur in dispositione favorabilis.

7 Sed inquires, quare proprietates verborum servanda sit, naturalis, an civilis? Naturalis voco, quae ex communi hominum acceptatione habetur. Civilis, quae ex sola fictione iuris, & per quandam quasi translationem, Exemplis res declaratur. Nomen mortis ex communi hominum acceptatione mortis naturalis est accommodatum; at fictione iuris, & per quandam quasi analogiam, & translationem, professioni religiosorum, & exilio attribuitur. Item nomen filius de naturali dictum est: ac iuris beneficio de illo, qui privilegio Principis est adoptatus. Item nobilitas attribuitur illi, qui ex iure sanguinis talis est: per translationem autem accommodatur ei, qui ex Principis beneficio factus est.

Respondit ergo: per se loquendo servanda est proprietates verborum naturalis, seu quae communi hominum acceptatione, & vti habetur; & iuxta illam lex intelligenda est: quia analogum absolute sumptum ita pro famulorum, & principiori significatur. Colligit manifestè ex *l. h. m. c. de his qui veniant aditus*, ubi legitima, & perfecta aetas de naturali intelligitur, non de illa, quae beneficio Principis obinetur. Idem sumitur ex *cap. susceptum, de rescriptis*, in 6. & tradit ibi glossa: & Titularibus exortans, in *l. si unquam. Codic. de reuocandis donat. verbo susceptis*, num. 17. Martens, lib. 5. tit. 1. §. 9. glossa 3. sine n. 15. ubi probat leges de filiis loquentes ad legitimorum referri.

8 Haec doctrina habet verum in lege praecipiente, & periculi: at in lege favorabili non solum proprietates verborum, communis, sed etiam civilis solet attendi, & secundam viamque proprietatem lex extenditur. Quia ratio favoris perit, vt extendatur lex, quantum fieri possit servata proprietate verborum, Haec enim ratione sub nomine filij in his dispositionibus venit adoptivus, & sub nomine legitimi, legitimus sic Suar, lib. 6. cap. 2. n. 6. Bonac. *disp. 1. quaest. 1. p. 8. n. 9. §. seq.* Menoch. lib. 4. *praesumpt. 8. n. 36. §. seq.* ubi id variis limitationibus, & ampliationibus confirmat, & pluribus Doctoribus erorat. Adhaerent tamen cum Eman. Rodrig. *tom. 1. reg. 99. §. 11. art. 6. reg. 12.* verba legis esse intelligenda secundam subiectam materiam; *cap. intelligencia, de verbor. signific. Exemplum desumit ex Bulla Clement. VII. quae de creuitur informationes illorum, qui in religionem debent ingredi, esse faciendas à 4. Paribus ex antiquioribus Conuentus, & Notario: nomine autem Notarii non regus, nec Apostolicus, sed electus à provinciali, vel generali est intelligendus.*

9 Quod si verba duplicem significationem, propriam, & vitalem habeant, & lex sit favorabilis, & vtiq; possit accommodari, in vtraque est intelligenda: quia id petit favor: at si vitalem sensum tenere non possit, vel sic lex praecipiente, correctoria, vel poenalis: tunc in casu dubio legis materia spectanda est, & benignior sensus amplectendus. Bart. in *l. omnes populi, ff. de iustit. & iure, n. 58.* Sa communiter receptus verbo interpretatio, Sa Salas *disp. 21. sect. 3. octava regula*; & traditur in *l. benignior, ff. de legib. & videtur constare ex reg. 6. ff. de reg. iur. ibi, quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipitur, quae rei gerenda aptior est.* Semper tamen vsus loquendi communis est praefereendus propriae verborum significationi, eo quod semper praesumatur legislator iuxta communem intellectum verba proferre; & quia lex est communis omnibus, & omnibus proponitur obsequenda; ac proinde debet proponi verbis communi vti accommodatis, sic Eman. Sa verbo interpretatio, n. 15. Salas *disp. 21. sect. 3. vers. prima regula*, Sanch. lib. 6. *disp. 24. §. 3.* Azor. *lib. 5. cap. 16. quest. 6.* & constat ex *l. librorum, §. quod tamen Cassius, ff. de legat. 3.* & ex *cap. cum dilectus, de consuetud.* Ex quo fit, si consuetudo declararet, in quo sensu verba sunt acceptanda, illi necessario est standum; quia consuetudo est optima legum interpretes, *l. si de interpretatione, ff. de legib. & l. in obscuris, ff. de reg. iur.* & *cap. cum dilectus, de consuetud.* sic Azor *supra*, Salas, *verse. vnde dicitur*.

10 Materia autem legis, & praecipiti & consequenter intentio legislatoris ex nullo alio ita effeciter colligi potest, quam ex proximo, & initio legis: sed enim ibi apponitur finis, & causa, ob quam lex ferretur, & ad aliud referens Tiraquel. *tract. cessante causa, lib. 1. num. 67.* Burgoz. de Paz *conf. 32. n. 6.* Mol. *lib. 1. de rimoz. cap. 1. n. 3. §. 4.* & *cap. 12. n. 18.* Cuncter. *3. pract. §. 1. n. 60.* & 91. Salas *disp. 21. sect. 3. vers. tertia regula* Suar. *lib. 6. cap. 1. n. 11.* Thom. Sanch. *alib. 2. disp. 37. n. 3. in medio.* Emanuel Rodrig. *tom. 1. reg. 99. §. 11. art. 6. vers. prima regula*, & alij apud ipsos; & constat ex *l. regula, circa finem, ff. de iur. & facti ignoz. & l. fin. ff. de testamentaria tutela*, & ibi Bart. & alij.

11 Secunda regula esse potest, quam tradit Pranaud Sa verbo interpretatio, n. 1. & ferè ab omnibus Doctoribus recipitur Interpretatio (inquit) in poenis, faciendae est mitior, in fauorabilibus amplianda, in dubio faciendae, vt potius valeat res, quam percat. T triplicem partem habet huiusmodi regula, Prima est in poenis esse faciendam mitiorem interpretationem, & est decisio textus in *cap. panis, de regul. iur. in 6. l. penult. ff. de panis*. Secunda pars, scilicet in fauorabilibus latam esse interpretationem faciendam; constat ex *reg. iuris, Odiu restringi, & fauores conueni ampliari, l. in testamentis, ff. de reg. iur.* & tradit glossa communiter recepta *l. fin. ff. de constitution. princip.* Tertia pars, vt in dubio pro valore actus interpretatio faciendae sit: Quia nemo praesumendus est iniuuliter operari, ex *l. 3. ff. de milit. testamento, l. quoties, la 2. ff. de robis dubis, l. quoties, de verbor. obligat.* & tradit Menoch. *de praesumpt. lib. 6. c. 10. tra praesumpt. 5.* Sanch. *lib. 1. disp. 38. num. 4. & lib. 3. disp. 35. num. 19.*

12 Tertia regula est similis praecedenti, quamque tradit Eman. num. 2, scilicet ubi tractatur de obligatione, strictam esse interpretationem adhibendam, *cap. 1. de iur. iurando in 6. l. quidquid adstringendi, ff. de verb. oblig.* est enim obligatio res odiosa, ac proinde restringenda, quoad fieri possit: quapropter in contractibus iuxta minimam obligationem est interpretatio faciendae *l. semper in stipulationibus, ff. de reg. iur.* Ex eadem regula nascitur reo potius in iudiciis fauendum esse, quam auctori; & possessori, quam petitori, *§. commodum, in sit. de interdicitis, l. fin. Cod. de probationib.* Et ratio est, quia non est inducenda obligatio sine manifesta ratione: sic docent Salas *disp. 21. sect. 3. vers. octava regula*, Sanch. *lib. 1. disp. 9. n. 11.*

13 Quarta lex nunquam censetur derogata alia lege, nisi lex derogans priori sit omnino contraria; quia correctio legis vitanda est, quoad fieri potest, ex *l. praecipimus, Cod. de appellat.* Quocirca si lex prior sit specialis pro aliquo casu, & posterior generaliter loquatur, non est censenda correctio prior, sed potius posterior limitari priori, nisi expresse verbis posterior priori contradicat, argum. *cap. cum expediat, de elect. in 6. & §. quando, C. de inofficiis, testament. l. sed & posteriore, ff. de legibus, Anton. Gabriel. 2. tom. comment. lib. 10. verbo lex, fol. 50. colum. 2.* Azueid. *lib. 5. recapitul. tit. 4. l. 1. num. 12.* & ibi Matienzo *glossa 2. n. 11.* & 12. Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 14. n. 6.* Salas *disp. 21. sect. 6. n. 16.* Rebellus *lib. 1. de obligat. in sit. q. 6. sect. 5.* Quae doctrina adeo vera est, vt etiam posterior lex habeat clausulam, Non obstante, ex illa non intelligatur prior derogata, nisi quatenus posteriori est contraria quare si per aliquam limitationem, vel distinctionem possit prior lex specialis sustineri, retinenda est, sic Sanchez *supra*, cum gloss. *Authent. de successione, ab intestato, circa princip. verbo vacantibus, Bart. super extravaag. ad reprimendam, §. non obstantibus num. 6. & l. sciendum, verbo non compelli, ff. qui satisfare cogantur, h. 2. & ibi Laf. n. 4. & in *l. 1. n. 9. ff. solutio matrim.* Nunquam tamen per legem generalem constitutiones speciales & consue. udines prouinciarum censetur derogata, quia cum haec constitutiones ad factum pertineant, illarum ignorantia in legislatore supremo praesumitur, ex *c. 1. de constitutionib. in 6.* & notauit Salas *illa disp. 21. sect. 6. & est omnium.**

14 Quinta regula esse potest, vt semper lex non debeat secundum antiquam interpretari, ex *l. non est nouum, & l. sed & posteriores, ff. de legibus, l. 1. §. lex Falcatia, ff. ad legem Falcatia, ubi Alexand. n. 7. & gloss. notabilis in *l. sciendum in glossa 1. ff. qui satisfare cogantur*, & tradit Menoch. *casu 499. n. 22.* & *centur. 6. casu 502. n. 67. vers. & quidem hac opinio.* Quod adeo verum est, vt licet antiquiores leges abrogatae sint, iuxta illas nouae sunt explicandae: vt notauit ex Bart. & Ludouic. Goh. Barcos de Paz *l. 1. Tauri, n. 570.* Sanch. *lib. 2. de matrim. disp. 24. n. 6.* Rursus, quoties lex vna venit ad interpretationem alterius, recipit omnes limitationes, restrictiones, ac extensiones, quas recipit lex interpretata, vt deciditur *authent. de filiis ante dotali instrum. natis, collat. 3. ibi cum omnibus manifestum sit oportere ea, quae adiecta sunt per interpretationem in illa valore in quibus & interpretatis legibus sit locus, ubi glossa aduertit esse mirabile verbum, Idem colligitur ex *l. nihil, ff. de coniungendis cum emancipato liberis*, & ibi Bart. Ludouic. Roman. *conf. 345. n. 18.* & *leg. Socin, conf. 187. & 188. n. 4. lib. 2.* Matienzo, alios plures referens *lib. 5. tit. 4. l. 2. §. 1. n. 6. & 10.***

15 Aliae regulae assignantur à Doctoribus, pro legum explicatione, quas videre potes in Saas *illa sect. 3. & seq. & Azor illo cap. 16. & quaest. 9.* sed ad supradictas facile possunt reduci. Omitto explicationem aliquarum dictionum, quae diuulgatae, vel copulatae numerantur, quia perfectus earum sensus ex subiecta materia, & ex modo dicendi, & vsu colligendus est; saepe enim diuulgatae pro copulatae iua sumunt, vt constat ex *l. ita saepe, ff. de verb. signific. Videtur tamen posse Azor *cap. 17. & 18.* & Salas *disp. 21. sect. 3. ubi de his late agunt.* Votum tamen placet aduertere cum his Doctoribus, & Bonacina *disp. 1. quest. 1. punct. 8. in fine.* particulam seu, & sine, copulatiue accipi, cum apponitur post aliquid vniuersali-ter, & pluraliter dictum; distinctiue verò cum apponitur post aliquid singulariter dictum.*

DE
ASTR
DALAC
ROM
LIVE

§. IV.

§. IV.

An lex extendatur ad casum sub lata verborum forma non comprehensum, ob similitudinem, vel identitatem rationis.

- 1 Explicatur questio.
- 2 Negatiue respondetur legem nunquam non extendi ad casum sub lata verborum forma comprehensum.
- 3 In legibus irritatoriis, & penalibus non datur extensio ad casum non comprehensum.
- 4 In legibus correctoriis non datur extensio.
- 5 Corrigens unum ex æquiparatis aliud corrigere censetur.
- 6 In legibus exorbitantibus non datur extensio.
- 7 Neque etiam in favorabilibus est admittenda extensio.
- 8 Limitandum est: nisi in iustis, vel absurdum sequatur.
- 9 Dispositum in uno correlativo, censetur in alio dispositum.
- 10 Idem in æquiparatis.
- 11 Idem in coextensio.
- 12 Idem in mensuratione, & mensurato.
- 13 Sæpe lex casum nominat specialem exempli, & demonstrationis causa.
- 14 Tamen si lex non extendatur ad casum similem, at index in iudicando pro illo debet sententiam ferre, si aliqua alia lege non fuerit decisum.

Statim perplexa est hæc questio. Vt autem in illa distincte procedamus, oportet aduertere communem illam distinctionem rationis similis, vel identicæ: Stat enim optimè in dispositione aliqua non militare eandem rationem omnino, sed solum similem, vel maiorem; aliquando vero eandem omnino rationem militare: sæpe tamen similis ratio cum identica confunditur, & difficillimum est illas distinguerè, si est perfecta similitudo. Exemplum ergo similis rationis, & identicæ defectum potest ex cap. quia in insulis, de regularib. vbi ad professionem prohibetur in insulis admitti monachus, qui 18. annum non habuerit, & redditur ibi ratio quia ibi est dura congregatio, quæ ratio in aliis regularibus ibi existentibus militat: at si alibi existant, etiam duriores vitam degant, non militat eadem ratio, sed similis, vel maior. Aliud exemplum defectum potest ex Clement. 1. de elect. vbi cauetur, ne eligatur in Abbatem, vel Prælatum contentus religiosus alterius religionis, vel habitus: & redditur ibi ratio, eam rationi non congruat, ut homines disparis professionis, vel habitus simul in eisdem monasteriis socientur. Quæ ratio eadem est in monasteriis monachialium, vt ibi notat glossa, similis est, ne religiosus in Episcopum faceratis, vel regularis Ecclesiæ eligatur, quia etiam tunc homines disparis professionis in eadem Ecclesia sociantur. Item eadem, vel similis ratio est, ne eligatur religiosus alterius religionis in socium, quia socius etiam cum aliis sociatur.

2 Dicendum ergo est ob solam similitudinem, vel identitatem rationis nunquam legem esse extendendam ad alium casum, qui sub lata verborum forma non fuerit comprehensus. Hæc conclusio sub his verbis à patre asseritur; quia regulariter dicunt Doctores, ob similitudinem, vel identitatem rationis legem extendi: at subiungunt tamen limitationes huic generali doctrinæ, vt potius censeant pro generali regula ponendum esse ex similitudine, vel identitate rationis præcisè, non esse legem extendendam: sicut nec eam extendit Suarez lib. 6. cap. 3. à num. 4. & meo iudicio, satis probatur ex supra dicta Clement. de elect. vbi estio similis, vel potius eadem ratio procederet, ne religiosus in Episcopum cathedralis, vel regularis Ecclesiæ eligeretur, ac procedebat, ne eligeretur in Abbatem monasterij aduersæ professionis: nihilominus electio Episcopatus permittitur; non tamen prælatuæ regularis. Deinde ratio prohibendi electionem religiosi diuersi habitus, & professionis in Prælatum, procedit in quolibet religioso diuersæ professionis, si velit vivere in conuentu alieno: & tamen hoc non prohibetur, vt constat ex glossa in supra dict. cap. Ergo esse eandem, vel similem rationem in vno, ac alio casu, non arguit vtumque prohiberi, quando solus vnus exprimitur. Et ratione probatur; quia ratio legis non est lex: ergo etiam si in alio casu eadem ratio sit, adhuc non inferitur esse de illo legem; quia optimè potest legislator de vno disponere, & non de alio, vel quia non vult, vel quia non expedit omnia simul prohibere, neque omnia omittere, etiam si in illis eadem ratio sit. Et confirmo. Obligatio legis non potest, nisi legislator voluntatem obligandi manifestet: at hanc voluntatem non manifestat, qui sub lata verborum forma legis casum non comprehendit. Ergo circa huiusmodi casum nulla est obligatio legis.

Dices, ex ratione finali legis, quæ pro illo casu eadem est, sufficienter eius voluntatem manifestari; quia legislatoris voluntas rationalis est, & in ratione fundata. Ergo manifestata ratione manifestatur voluntas.

Respondedo ex ratione finali legis manifestari sufficienter

voluntatem legislatoris in illo casu, de quo verba legis procedunt: at de aliis casibus, ad quos verba non se extendunt, non sufficienter manifestari voluntatem legislatoris, voluisse illos comprehendere; quia itare optimè potest assumptisse illam rationem pro decisione vnus casus; & non pro alio. Neque inde inferitur non esse eius voluntatem rationabilem, quia ad hoc vt sit rationabilis, solum requiritur, quod in ratione fundetur; fundatur autem in ratione, etiam si non disponat de omnibus, ad quæ ratio illa extendi potest, tum quia illa extensio fortè non expedit, tum quia potest esse aliqua superior ratio nobis ignota, mouens Principem, vt in vno casu, & non in alio disponat: & ita est præsumendum; quia semper præsumi debet legislator prudenter operari.

3 Inferitur primò. Ex supra dicta conclusione, in legibus penalibus irritatoriis, & odiosis non dari extensionem ad casum in lege non comprehensum ob similitudinem, vel identitatem rationis. Et primò, quod pena non extendatur de vno casu ad alium, est omnium Doctorem, quos statim referam. Quod autem lex penalis ea parte, quæ est directiua, & obligatiua, non extendatur, sic probò: tum quia odia debent restringi, tum quia sicut legislator liberum fuit casum sub hac pena prohibere, quia poterat prohibitionem facere, sub alia pena, vel sub nulla: ita liberum est hunc casum, & non alium comprehendere; ideo enim in penis non datur extensio, quia penæ pendet præcipue à voluntate imponentis: sed etiam obligatiua ad hunc casum, & non ad alium pendet præcipue ex voluntate legislatoris. Ergo eadem ratio est, ne detur in illis extensio. Adde. Si lex penalis quoad vim directiuam ad casum similem extendatur, & pena, quæ est accessoria legi, debet extendi. Ergo cum pena non extendatur, neque obligatio extendenda est: sic glossa in cap. in penis, 49. de regul. iur. in 6. Castro lib. 1. de lege penali, cap. 7. docum. 3. noster Molina, tract. 2. de iust. disp. 176. §. quarto. Sanchez lib. 10. de matrim. disp. 4. n. 3. circa med. Eman. Rodrig. 1. tom. 99. regul. q. 1. art. 6. reg. 14. Suarez tom. 3. de Eucharij, q. 67. art. 8. in comment. §. matius vero dubium est, & lib. 6. de legibus, cap. 3. num. 5. Salas disp. 2. §. 5. sub n. 11. Nauarr. pluitibus exornat in cap. pena, de penit. dist. 1. à num. 1.

4 Inferitur secundo in legibus correctoriis non dari extensionem ex vno casu ad alium ubi lege non comprehensum ob similitudinem rationis, quia correctio legum est odiosa. Ergo quantum fieri potest vitanda est, ex præcipuum, Cod. de appellat. Ergo non est extendenda ex vno casu ad alium: sic glossa auctenti, quas actiones, Cod. de sacrosanct. Eccle. l. 1. n. 22. ante fin. dicens esse receptam. Barr. num. 8. & 9. Barbosa alios referens l. si constante, 25. ff. solut. matrim. n. 101. vers. verba principalis conclusio, pag. 561. vbi varias limitationes, & ampliationes ponit Suarez lib. 6. cap. 3. n. 4. Salas disp. 2. §. 5. vers. verba.

5 Sed quid si lex correctoria corrigat vnum ex æquiparatis iure antiquo, extenditur ne ad aliud æquiparatum.

Respondedo affirmatiue, si æquiparata sunt ob eandem propriam rationem, quia tunc non datur extensio in lege ex vno casu ad alium, sed potius dispositio vnus alium ad se trahit ob connexionem, & æquiparationem, quam habet à iure, sic Barr. committit receptus in l. 2. de legat. l. & late Euerard. in centur. legatib. in loco à ratione legis, n. 72. Menoch. cent. 6. casu 502. n. 36. late probat Barbosa l. si constante, ff. soluto matrim. n. 104. & seq. Matienz. l. 6. tit. 6. gloss. 1. num. 6. At si æquiparata non sint ob eandem rationem, sed ob diuersam, lex correctoria vnus ex æquiparatis aliud non corrigat. Exemplum est manifestum in l. fin. C. de sacrosanct. Eccle. vbi Ecclesia, & ciuitas æquiparantur in præscriptione, ne scilicet aduersus illas præscribi possit minori tempore, quam centenario. Attamen in auctenti, quas actiones, eodem tit. corrigitur hoc priuilegium Ecclesiarum, & solum Romanæ Ecclesiæ permittitur illo tit. Ex qua correctione non sequitur correctum esse priuilegium ciuitatibus concessum; quia esto Ecclesia, & ciuitas fuerint illa lege finali æquiparata in præscriptione; non tamen sub eadem ratione: Ecclesiæ enim fuit illud priuilegium concessum fauore religionis, ciuitatibus autem propter ius publicum, sic glossa recepta in supra dict. auct. Tiraquell. l. si vnquam, verbo libertatis, n. 45. ad fin. Cod. de reuocand. donation. Barbosa l. si constante, 25. ff. soluto matrim. n. 105. pag. 564. Salas disp. 2. §. 5. circa finem.

6 Inferitur tercio, in legibus exorbitantibus non dari extensionem ob similitudinem, vel identitatem rationis. Legem exorbitantem vgo eam, quæ detur à iure communi ob aliquam specialem fauorem alicui personæ, vel personis factum: vt rectè expendit Barbosa in l. si constante 25. in princ. ff. soluto matrim. num. 92. Hæc ergo leges affirmo non extendi ad casus similes, tum quia hæc leges assimilantur dispensationibus, & priuilegiis: priuilegia autem, & dispensationes non recipiunt extensionem, l. quod verò, ff. de legib. & cap. sande, de priuileg. Ergo neque hæc leges. Tum etiam, quia ea, quæ à iure communi exorbitant, non sunt in consequentiam trahenda, ex regula vulgari iuris: sic tradit, & etudè probat Barbosa supra dicto loco, sub num. 96. Salas §. 5. n. 14. Rebell. 1. part. de oblig. iustit. q. 6. §. 4.

sec. 4. Quocirca esse potest pater imperare occidere filium in adultario deprehensam, l. patria, 20. ff. ad leg. Jul. de adulter. non tamen aao id est permissum, etiam si eadem, vel similis ratio videatur sic Barbosa, Salas, & alij supra.

Limitant autem hoc corollarium Salas & Barbosa supra cum Titulo, si unquam, verb. libertis, n. 61. & aliis, ne intelligatur in materia favorabilis, & proinde hac enim dicunt, si in se favorabilis sit, recipere extensionem. Quod intelligendum est, si sub verbis late sumptis comprehendi potest; secus si extra illorum latam significationem sit, sic Barbosa, alios referens n. 100. Salas sect. 3. circa fin. & probat ex l. filium, habeo ff. ad Maced. Priuilegium enim concessum filio familiae, ne creditoribus ex maturo obligetur, extenditur ad nepotes, quia nepos sub appellatione filij comprehendi potest.

7 Inferat quarto. Etiam in legibus favorabilibus non esse admittendam extensionem de casu ad casum, qui sub lata verborum forma non fuerit comprehensus a lege, sic docet Suarez illo cap. 3. num. 9. Bonacina disp. 1. quaest. 1. punct. 8. n. 26. Et ratio mo iudicio est efficax, quia si verba legis casum illum non comprehendunt, nec lex comprehendere censetur; quia lex verbis exprimitur: Ergo si fiat extensio, ab homine est, & non a lege: vt ponderat Anton, cap. fin. num. 58. ver. si dicitur, de consuetud. Dominici, cap. 1. num. 9. post. princ. de interpretat. in 6. Item quod ex verbis non prouenit, neque ex mente creditur prouenire. l. Labeo, §. idem Tuberosi ff. de iust. leg. l. non aliter, ff. de legatis 3. Ergo nunquam extra verba debet fieri extensio sine manifesta ratione.

8 Limitanda tamen est supradicta doctrina cum suis illationibus, vt intelligatur, quando nulla iniquitas, vel absurditas sequatur ex eo, quod non extendatur lex ad casum sublata verborum forma non comprehensum. Nam si aliquid ex his sequitur, tunc affirmandum est legem comprehendere illum casum, quia vt viterius iniquitas, & imprudentia in legislatore verba legis, si opus fuerit, sunt impropria, ergo multo magis extendenda. Neque illa est impropria extensio legis, quasi a principio casum non comprehendens, verum enim a principio casum illum comprehendebat lex, vel ex ratione expressa in lege, vel ex verbis in lata significatione sumptis vel ex alia circumstantia. Per quam limitationem satis communi sententiae affirmanti legem extendi, ad casum, in quo est eadem ratio; habet enim verum non solum in lege favorabilis, sed in poenali, odiosa, & correctoria, si ex negata extensione arguatur legislator iniustitiae, vel imprudentiae; secus vero si nulla iniustitia, vel imprudentia sequatur. Quod vt clarius constet, placet discurrere per casus communiores, in quibus Doctores extensionem admittunt ex identitate rationis, qui si bene perpendantur, non tam comprehenduntur sub lege ob identitatem rationis, quam ob veram significationem verborum, vel ob connexionem inter se.

9 Primus casus esse potest de correlatiuis, quatenus tales sunt dispositum enim in vno correlatiuo, censetur esse dispositum in alio ex l. fin. C. de iudicia viduitate, l. fin. ff. de accep. l. 1. C. de excep. lib. 1. & probat late Buetad. loco de correlatiuis, n. 8. Sanchez lib. 1. disp. 5. num. 1. Et lib. 9. disp. 1. n. 16. Suarez lib. 6. cap. 7. Salas disp. 2. sect. 5. num. 12. ver. tertia regula. Nauarr. cap. 7. de poenitent. distinct. 1. num. 5. Ex mpls manifestatur ob adultrium enim vxoris eximitur maritus ab obligatione reddendi debitum, similiter etiam & vxor ob adultrium maritalis esse lex iniusta. Item ob absentiam sponsi sine licentia sponsae dissoluitur sponsalia, C. de illis de sponsalib. qui extus est non loquatur de sponsa, ad illam debet extendi per casu abesse, vt recte Sanchez supra, & probat l. 7. tit. 1. p. 4. Item statutum determinans, vt maritus succedat in bonis vxoris, debet extendi, vt vxor succedat in bonis mariti, aliis iniuste procederet, sic Salas supra cum Bald. l. liberorum, ff. de his, qui nos infam. Ecce qua ratione non tam ob identitatem rationis, quam ob feruendam aequalitatem, & iustitiam lex lata pro vno correlatiuo aliud comprehendit.

10 Secundus casus esse potest de equiparatis, dispositum enim in vno, in alio censetur dispositum: videlicet in ea re, in qua sunt equiparati, secundum gloss. & Bart. in l. quod verbum, ff. de legib. Et si quis seruo, C. de iuris, & ibi Angel. Salas disp. 2. 1. sect. 3. n. 1. Nauarr. cap. poena de poenitent. distinct. 1. n. 6. Et 14. Sanchez lib. 6. cap. 9. & alij apud ipsos. Quapropter cum Falcidia & Trebellianica equiparentur in iure, l. Marcellus, §. quod autem, ff. ad Trebell. efficiunt dispositum in Falcidia, ceteri dispositum in Trebellianica; vt multis probat, & exornat Martenz. lib. 5. recopil. tit. 4. l. 1. gloss. 19. num. 12. Idem est de electione, postulatione, prouisione, & prelatione quae in iure parificantur, & dispositum in vno, in alio censetur dispositum ob connexionem earum, ex gloss. in cap. 3. postquam, in verbo prouiso de elec. lib. 6. in Clement. 1. verbo sacerdotium, de off. vicar. Nauarr. n. 11.

11 Tertius casus esse potest de connexis, dispositum enim in vno, in alio coeleatur dispositum: connexio tamen potest esse ex iure, vel ex consuetudine, quomodo cumque sit dispositum in vno, in alio est dispositum docet Sanchez lib. 7. disp. 20. num. 1. Idem est de contentis dispositum in continente, cen-

tur dispositum de contento. Qua ratione constitutio loquens de vicatio Episcopi, extenditur ad vicatium Capitali Sede vacante, quia est contentum sub illo. Et constitutio disponens de gradibus consanguinitatis, censetur de publica honestate, & affinitate disponere: & dispositum in diaconatu, censetur in subdiaconatu dispositum. Et statutum excludens filiam a successione excludit neprem, quae sub nomine filiae late sumptis comprehenditur, ex l. secundum liberorum ff. de verb. signific. & tradit Suarez supra, cap. 4. num. 8. Nauarr. cap. poena, de poen. disp. 1. num. 11. 12. 13. Et 20.

12 Ad idem est de mensurante, & mensurato dispositum enim in mensurante, censetur in mensurato dispositum, sic Dominici, c. 1. n. 9. fallent. 5. de temporib. ordin. in 6. ibi Franch. nu. 8. limit. 9. Sanchez lib. 7. de matrim. disp. 10. n. 10. vbi exemplo cogitationis spiritualis confirmat. Inquit enim. Quia impedimentum hoc restrictum est per Trident. sess. 24. cap. 1. ad 1. gradum, quando oritur ex Baptismo, restrictum censetur, quando oritur ex catechismo. Aliud exemplum adducit Salas disputat. 2. sect. 5. ver. quinta regula, ex Re bello de obligat. ius. q. 6. sect. 4. Tutela legitima commentatur successione ab incestu. Vnde si per statutum agnati praefertantur cognatis in successione, praefertuntur in tutela, Bart. l. 1. ff. de legat. tutela. Item si lege permissum sit loco donate certam quantitatem sine insinuatione, & postea detur ei facultas donandi Ecclesiae duplo maior, censetur data facultas ea conditione, ac in prima insinuet sine insinuatione, quia commentatur ex prima facultate.

13 Aduerto primo, sepe legislatorem de aliquo casu, seu persona specialiter loqui, non quia velit ad illum casum, seu ad illam personam legem limitari, sed exempli gratia, & tunc lex ad omnes casus similes extendenda est, qua ratione videmus Pontifices, & Imperatores decidendo casum aliquem specialem, illum pro lege statuere, quando autem hoc contingat, ex circumstantiis pensandum est, sic docent alios referens Suarez lib. 6. cap. 4. num. 10. Salas disp. 2. 1. sect. 5. in princ. Rebell. lib. 1. de oblig. ius. q. 6. sect. 4. plures referens Tiraquel l. si unquam, verbo libertus, a n. 45. C. de reuoc. donat. & satis probatur ex l. ibi solis, C. de reuoc. donat. Et ratio est, quia lex non agit de singularibus, sed de omnibus, neque illud exemplum limitat dispositionem, sed declarat, quod adeo verum est, vt etiam in lege correctoria id ipsum affirmandum sit ex l. regula §. fin. ff. de iuris, & fact. signor. & tradit alios referens Barbosa n. 102. Salas sect. 6. n. 16. ver. tertia. Hinc est illud quod communiter dici solet, cum lex frequentioris visus causa aliquid decernit, casum minus frequentem non excludere; sed comprehendere: vt tradunt Doctores in l. vnic. C. de capti. virginum, cum glossa ibi, & in l. 1. verbo Dei capite, C. de his qui ad Eccles. confug. & Clemens, verbo praesidentes, de rescript. Rebuff. tract. nominat. q. 1. num. 25. Valac. tom. 1. conf. 8. n. 2. Petalita in l. Lucius l. 1. num. 22. ff. de legat. 2. Sanchez lib. 3. de matr. disp. 20. n. 3. circa finem, & lib. 9. disputat. 14. n. 16.

14 Aduerto secundo, Est lex ob similitudinem rationis, extendatur ad casum in lege non comprehensum: at iudex in iudicando illam debet extendere; prudentia enim, & recta ratio postulat, vt cum pro aliquo casu decidendo non est certa lex a similibus casibus de iure, decido illius petatur: iuxta l. nam ff. de legib. ibi, quando lex in vno disposita bonam esse occasionem, cetera, quae tendunt ad eandem virtutem, vel interpretationem vel certa iurisdictione suppleri, & ita tenet ibi gloss. & pluribus exornat Felin. in cap. translatio de constit. a n. 10. Quapropter sceler dici casum similem expresso non esse omisum a legissequidem per legem casus expressi decidi potest ille casus similis, vt tradit Tiraquel de retrac. consanguinit. §. 2. gloss. 1. num. 19.

§. V.

An lex extendatur ad praeterita

- 1 Praemittitur distinctio de lege constitutionis declaratiua. Et deceditur declaratoriua legem proprie legem non esse.
- 2 Lex noui iuris constitutiua non trahitur ad praeterita.
- 3 Item neque quatenus praeterita est.
- 4 Quatenus poenam imponit potest trahi ad praeterita.
- 5 Lex irritans aliquando potest trahi ad praeterita, vt tamen.
- 6 Lex declaratiua quatenus talis futura, & praeterita comprehendit.
- 7 Lex statutum constitutio non censetur extendi ad actum inchoatum ante illam legem, si perfectus sit secus si imperfectus.
- 8 Explicatur conclusio aliquorū casuum de iure. Primo de lege dante formam testamenti, & contratiibus.
- 9 Secundo de statuto determinante, vt vir lucratur tertiam dotis vxoris praecedentis. An inquam, tale statutum comprehendat uxorem nuptam ante statutum.
- 10 Tertio de statuto prohibente, ne mercus extrahantur; & in eis extrahere inceperit.

12 Quid

- 11 Quid de futuro ponere poenam: An extendatur ad delicta ante statutum commissa.
- 12 Statutum concedens delinquentibus remissionem poenae extendatur ad delinquentes praeteritos, vel futuros.
- 13 Loquens lex de praeteritis ad omnia extenditur.
- 14 Excipiuntur praeterita iam delicta.
- 15 Item conclusa in causa.
- 16 Item decisiva per sententiam, tamen si ab ea fuerit appellatum.
- 17 Quid in prima instantia.
- 18 Probabilius est non extendi ad pendencia in iudicio.

Praemittenda sunt aliqua, in quibus ferè omnes conveniunt, ut ad controuersia gradum faciamus.

Præmitto primò aliam esse legem declaratoriam iuris, aliam illius inductiuam, seu constitutiua. Lex constitutiua iuris, est quæ legem propriè constituit. Lex declaratoria, quatenus talis est non constituit ius sed declarat ius iam constitutum, ut habetur in *heredes palam & sed essi noram ff. de testam.* & tradit Felin. in *cap. licet causam, columnar. 2. de probationib. & Doctores communiter in l. i. ff. si certum petat. declarans eam nihil aliud facit, quàm manifestare id, quod ab conditum, & abstruam est: sicuti, qui granum sub arillis latens de spica excurret: ut probatur in *l. aded. §. videtur. ff. de acquir. rerum domin. & plurius exornat Decius in consil. 498. num. 30. Burgos de Paz. in proximo legum Tauri. à n. 3. §. Matienz. lib. 5. tit. 10. l. 3. gloss. 16. Quocirca lex declaratoria, quatenus talis est, non est propriè lex: quia de ratione legis est esse regulam necessariam operationis: at declaratio non regulat operationem, sed manifestat legem regulantem. Ergo. Sæpè tamen contingit declarando antiquum ius, nouum etiam constituit: & ex hac parte erit lex propria. sic Suarez lib. 3. de leg. c. 14. n. 4. Salas disp. 2. sect. 7. n. 21. Azor lib. 3. cap. 16. quæst. 13. & probant ex cap. quantal. de sentent. excommunic. ubi excommunicatio lata aduersus percelliones Episcopi, interpretatur Pontifex extendi debere ad eos, qui percellionibus non obstitunt: quæ interpretatio non est pura declaratio antiqui iuris, cum ius antiquum ad non impediens non extendatur, sed est noui iuris constitutio.**

Præmitto secundo nullam legem noui iuris constitutiua ad præterita trahit nisi verbis claris id exprimat. Decisio est cetera ex *l. leges. C. de legib. ibi. leges. & constitutiones certum est futuris dare formam negotiis, non ad facta præterita reuocari, nisi nominatim.* & de præterito repono. & adhuc præteritis negotiis, tantum sit. & Authen. ut facta nona constitutiones. Idem sumitur ex *cap. x. & vlt. de constitut. ubi glossa, & Doctores ibi & in Clement. 2. de atate & qual. vers. in posterum & in cap. de cleric. residens. in 6. verb. receperim, & aliis in locis & tradit Syluest. verbo lex. q. 23. Azor lib. 5. tit. 6. q. 13. Far. 2. p. fragment. verbo lex. num. 26. & segg. Suarez lib. 3. cap. 14. n. 8. & 12. Salas disp. 2. sect. 7. n. 18. Matienz. lib. 5. recip. tit. 10. l. 3. gloss. 16. Ratio est quia præcipuus effectus legis est dirigere humanas actiones: id autem quod factum est dirigi non potest. Ergo respectu illius non potest lex præcipua iurum effectum fortiri. Ergo lex absolute prolata ad præterita non debet conseri extensa, siquidem non potest conseri extensus præcipuus eius effectus. Quæ doctrina extendi debet, etiam per verba præteriti temporis lex loquatur. Exemplum apponit Bart. in *l. i. l. i. c. i. ff. de offic. præsid. quod statat lege, quod index venditionis factat à minoribus rescindat; licet propter verbum factus de præteritis venditionibus esset intelligendum: at quia natura legis est comprehendere futura, & non præterita, de factis post legem debet intelligi quia aliàs lex esset modici effectus. sic Fel. pluribus exornans c. fin. de consil. n. 2. vers. amplia. tertio. Alder. Masc. de gener. stat. interpret. c. 13. n. 2. Farin. 2. p. fragment. verbo lex. n. 42. Sed quia lex non solum habet effectum dirigendi, sed etiam puniendi, vel irritandi, ideo de singulari claritatis gratia videndum est, an possit extendi ad præterita pro quo**

Præmitto tertio lex quatenus præceptiua est, nullo modo potest trahi ad præterita, quia actus præteritus præcipi non potest, quia non potest præcipi fieri quod est factum, sed quod, est faciendum. Ex quo euidenter sit legem, quatenus talis est nunquam ad præterita extendi: quia lex quatenus talis est semper est præceptiua. sic Suarez, num. 8. Salas num. 18. & alii relati.

Præmitto quarto lex quatenus poenam imponit, potest trahi ad præterita quia potest, legislator pro præteritis actibus poenam dignam imponere. Item per sententiam potest illos punire: ergo & per legem. Ut autem poena propriè possit actibus præteritis imponi, siue per sententiam, siue per legem, debent esse actus culpabiles, hoc est, facti contra aliquam legem, siue positiuam, siue naturalem, vel diuinam, quia poena cadere non potest nisi in culpam, quocumque autem ex his modis culpabiles sint, possunt à legislatore puniri. Dixi, poenam propriam: nam inhabilitas aliqua, & irregularitas etiam ob actus in culpabiles imponi potest, sicuti quando irregularitas ad ordines, & beneficia illegitimis fuit imposita, omnes, qui tuos erant illegitimi, comprehendit. In his conueniunt Suarez, & Salas supra.

Præmitto quinto lex irritans actum, aliquando loquitur de actibus qui irritabiles sunt, (ut excludat matrimonium, & reliqua sacramenta, quæ semel valida irritari non possunt,) potest trahi ad præterita, ratio tamen sic Salas, & Suarez supra. Saa verbo, lex. n. 24. Priorem partem probat. Potest enim Princeps omnes venditiones tam faciendas quàm factas, in quibus fuit dolus, etiam citra dimidium iusti pretii irritare: Quid ergo id vetat, Ergo iam lex irritans ad præterita potest extendi. Secunda pars, scilicet hanc irritationem ratio fieri, facile probat quia ad hanc irritationem faciendam debet adesse causa à bono publico exposita, quæ tamen non ita facile inuenitur, præcipue si actus nullam malitiam contineat, sed omnino validi fuerint.

Præmitto sexto, lex declaratoria quatenus talis est, futura, & præterita comprehendit: quatenus declarat legem ante latam, ferunt ad præterita, scilicet ad legem; quatenus verò declarat actus esse contra legem, vel præteritam, tam præteritos, quàm futuros actus comprehendit. Exemplum est manifestum in *cap. vlt. de sponsa duorum, ubi Pontifex declarat matrimonium contractum, & consummatum ab eo, qui antea matrimonio rato copulatus erat, non esse validum. Quæ declaratio tam ad præterita matrimonium, quàm ad futura extenditur, ut de se constat. Idem sumitur ex c. vi. lex. 27. q. 1. iuncta gl. ibi, & tradit ex communi sententia Suarez supra n. 2. Salas n. 17. Azor. q. 13.*

Difficultas verò est an lex actum prohibens extendatur ad actum inchoatum ante illam legem? Omnis variis dicendi modis censo legem, statutum, seu constitutionem prohibentem, punientem, vel irritantem aliquem actum nunquam extendi ad actum inchoatum ante illam legem, si ille actus perfectus sit; secus verò si sit imperfectus. Ratio quia natura constitutionis, (ut sæpè dixi) est respicere futura non præterita, nisi id expresse caueatur: si autem actum iam perfectum comprehenderet, ad præterita extendereur, Ergo ne hanc extensionem sine fundamento firmo admittamus, dicendum est ad actum perfectum non extendi & colligitur ex glossa in c. 2. verbo, commiserim. de consil. in 6. & in c. vlt. de cler. nō resid. eod. lib. & tradunt Far. 2. p. fragment. verbo lex. n. 19. & 33. & doctores statim referendi. Conclusio explicanda est aliquorum casuum decisione.

Præmitto casus sit in lege constitutive formam, & solemnitatem testamentis, an talis lex comprehendat testamenta condita ante ipsam; etiam si executio, & effectus testamenti succedat post illam? Et dicendum est, non comprehendere, quia post illam succedit mors testatoris, quia testamentum erat omnino perfectum, & consummatum ante legem. sic Ald. Mascard. de interpret. statut. conel. 13. n. 11. & segg. Farin. n. 30. Emao. Saa n. 24. verbo lex. & deciditur in *l. i. vlt. de testam. C. de testam. limitat autem Fel. alios allegans cap. quoniam, de consil. volum. 5. & 4. ut intelligatur, modo condens testamentum non haberit potestatem illud mutandi: sed hæc limitatio admittenda non est, sicut neque eam admittunt reliqui doctores, quia licet possit mutare, atitame est perfectum, dum non mutatur. At si testamentum nondum subscriptum sit, vel Notario signatum, vel alio modo sit imperfectum, cum lex de testamentis promulgatur; comprehendit ipsum; quia licet sit inchoatum, at absolute in ratione testamenti futurum est siquidem non habet suum esse. Idem quod de eo de testamentis, dicendum est de contractibus: si enim lex dans formam contractibus, inueniat contractus iam perfectos, illos non comprehendit, etiam si executioni mandati non sint, comprehendit tamen inchoatos nondum perfectos in suo esse text. est in *l. contractus, C. de fide instrument. ubi, que tam in postea conficiendis instrumentis, quàm in his, quæ iam scripta: nondum autem absoluta locum habere præcipimus. sic Abbas in cap. fin. n. 11. vers. aut statutum procedit, de constitutionibus, Bar. in *l. vlt. de iur. populi, n. 44. vers. primo casu, ff. de iustit. & iur. Fatinacius 2. part. fragment. verbo lex, num. 33. Nauar. alios referens cap. si quando, de rescript. except. 2. 1. in noua edit. num. 12. & 13. facitque ad hæc textus in c. statumus, de maiorib. & obedient. ubi statuitur, ut inter Canonicos maior in dignitate minor præferatur in confidendo, etiam si posterius esset receptus, quæ constitutio non comprehendit Canonicos ante illam receptos: ex eo quod in cap. fin. de constitut. excipiantur: quia est actus, & executio rei perfectæ, & confirmata: scilicet Possessionis, & in qua erat ius quæsitum ratione præbendæ, ut rectè explicat Nauar. in §. de consuet. contrarior. n. 6.***

Aliquibus exemplis adductis à Nauar. illa except. 2. 1. n. 53. hæc resolutio firmari potest. Statutum enim ne filia dotata succedat, comprehendit filias dotatas ante statutum. sic Bald. in *l. illum c. de donation. Et statutum, ne femine succedant, extenditur ad eas, quæ non acceperunt hæreditatem. sic Bart. in *l. omnes populi ff. de iustit. & iur. num. 42. Quam doctrinam extendit Nauar. num. 52. ad filias iam patre defuncto, cum ferunt statutum, si hæreditatem non acceperunt. Ad hoc enim credo quia morte patris verè iam succederent, & est successio perfectæ. Actus autem perfectus, & eius quæsitum, tolli non debet, nisi clarè, & manifestè exprimitur: bene dixit Bald. in *l. illam C. de collationib. & tradit Felin. in de consil. n. 11. vers. fallit. §. Item***

Item statutum ne feminae succedant stantibus masculis, ad iam nasas extenditur, vt ex Alex & aliis probat Nauar. n. 52. quia loquitur de actu integre futuro, non de aliquo praterito. Item statutum videtur tantum capiendi bannitum, debet dari illi, qui cepit ante statutum, & post statutum praeferatur quia illi capere, quouique sit praesentata, non est perfecta, ac proinde praetium offeritur pro re futura. sic ex Felin. c. fin. de const. col. 1. Nauar. n. 54. Item si ante statutum, ne querele bannitorum statuatur, si accusator pendente accusatione banniat, amplius iudici non potest, quia iam est de re, & vlti non perfecto, sed inchoato Nauar. n. 55. Item statutum prohibens electio, ne ante confirmationem, administrationem Ecclesiae getat etiam tantquam procurator. cap. auaritia, de elect. lib. 6. comprehendit, electum, qui ante quam eligetur administrabat ipsam Ecclesiam tanquam procurator, vel economus: quia illa administratio est res omnino distincta, & futura circa quam cadere potest prohibitio: sic ex loan. Andri. in supradict. c. tradit Nauar. supra n. 57. Ad idem est lex determinans executores testamentorum rationes reddere ordinatis de sua executione, solum comprehendit executores, qui post illud decretum fuerint, non illos qui ante decretum executores esse iusserint, etiam si rationes non reddiderint, quia illa redditio rationum mandata est, ne male executores administrarent: quae ratio est etiam in his, qui non administrationem finiunt, cum lex illa promulgatur, vt bene ex glossa in Clement. 1. de testam. notatur Nauar. illo cap. si quando de refer. except. 21. n. 68. & 69.

9. Secundus casus est de statuto determinante, vt vir lucrum tertiam partem dotis vxoris praecedentis in matrimonio suo iniquum tale statutum comprehendat vxorem nuptam ante statum & motum post statum? Negat Imola in c. fin. de const. col. 7. ibi Felin. col. 2. Mouentur primo communi ratione quia lex non debet trahi ad praeterita. Ad haec ratio nullus est ponderis, nam si recte expendatur haec constitutio, non trahitur ad praeterita licet enim nos praecesserit ante constitutionem lucrum dotis de qua est constitutio, non praecedit vlti modo sed subsequitur. Secundo praecipue mouetur, quia ex contracta dotis ius quaelitum est haereditis vxoris. Ergo non est censendum per statutum illud nouum tolli: sed neque haec ratio est firma, quia ius filii & haereditis in bonis viuentis non est proprie ius, neque spes aliqua a lege approbata, quomodo per legem facillime tolli non possit vt recte Bart. in l. is patris n. 3. & 6. ff. de acquir. haeredit. Quocirca censio probabilis matrimonium lucrum esse tertiam illam partem vxoris, vxoris praecedentis in matrimonio, quia est constitutio in fauorem matrimonij lata & fauorabilis marito qui est immediatè per constitutionem spectandus. Ergo est late interpretanda, sic Auar. alios allegans c. quando de refer. except. 21. n. 49. Farin. n. 30. Vide hoc Card. Tuscum pract. concl. verb. lex concl. 264. n. 1. 3. 4. 5. 6. & segg.

10. Tertius casus esse potest, de statuto prohibente, ne vitium triticum, aliave res extrahatur a ciuitate. An inquam, comprehendat triticum, quod iam extrahere incepit? Et quidem, si ante statutum perfecte extratum est, etiam postea casu ad ciuitatem redierit poterit illud exstare, quia tunc non tam extrahit de ciuitate triticum, quam extratum iam continens, nec illud triticum dici potest extrahi de ciuitate, cum ciuitatis non sit post primam extractionem: & hic est casus decisis in l. C. de iur. ff. de publicanis, & vlti gl. vt inspicitur constabit, & trahit Azor. lib. 5. c. 16. q. 13. Salas disp. 21. n. 20. At si triticum incepit extrahere qua parte extratum non est, comprehenditur statuto, quia nulla ratione excusari potest. sic Far. 2. fragm. verbo lex. n. 30.

11. Secunda difficultas est, an statutum poenam imponens, delicto, extendatur ad delicta ante statutum commissa? Et quidem si punita sunt, clarum est non extendi quia non deer punitio bis in idipsum, similiter si poena ipso iure per constitutionem imponatur, conuicta afficere non posse delictum commissum, quia tunc poena trahitur ad delictum, & delictum iam commissum eam trahere non possit vt ex aliis notari optime Felin. c. quomodo de const. n. 1. 4. vers. secundo intellige. Quare solum est dubium de poena iudice imponenda pro delicto non punito. An, inquam delictum antea commissum punitendum sit poena nouae legis, vel legis antiquae? Cui difficultati respondet optime Fel. supra loco n. 14. vers. fallit, octavo, sub distinctione, si poena antiquae legis erat delicto conueniens, secundum illam debet puniri ex l. 1. ff. de poeni. & c. fin. de sem. excom. At si conuenientior est poena per nouam legem imposta, sicut semper ita est praesumendum, secundum illam debet delinquens iudicari: quia ad imponendam poenam, tempus sententiae regulariter attenditur, ex l. pen. ff. si ex noua lege agatur, vbi seruus delinquit in seruinitute, & accusatus in libertate, punitur non vt seruus, sed vt liber: consentit huic resolutioni Bart. in l. omnes populi, n. 51. ff. de iur. & iur. Farinac. alios referens n. 39.

12. Tertia difficultas est, an lex, vel statutum concedens remissionem poenae delinquentibus debet, extendatur ad delinquentes praeteritos, vel ad futuros? Respondeo ad solos praeteritos extendi, & non ad futuros ac, inquam de reo occalio delinquendi & hoc etiam loquatur Ferr. de Castri Sum. Moris. Pars. 1.

statutum per verba futuri temporis, ex l. cum, lex, ff. de legib, per quem textum dicunt Bart. & Bald. statutum idipsum bannitum extrahi de banno, si soluat decem, solum ad bannitos tempore statuti extendi, quia lex in decisiis, & contradicibus dat formam futuri negotii non autem in remissionibus poenarum ex beneficio concessis, sic Felin. late id probans supra num. 13. Farinacius 2. part. fragm. verbo lex, num. 38. Alderan. Mascard. de general. statut. interpretat. concl. 13. num. 56. Tuscus verbo lex concl. 264. num. 10. & 65. Azor. lib. 5. cap. 16. quaest. 13. Salas disp. 21. sect. 7. num. 20. Suarez lib. 6. cap. 4. fine.

13. Quarta difficultas est, an lex vel statutum loquens nominatim, & expresse de praeteritis, de omnibus praeteritis intelligatur? Regulariter de omnibus intelligitur, quia verba sunt generalia, & ita l. leges, C. de legib. dicitur leges, & constitutiones ad praeterita non extendi, nisi nominatim, & de praeterito tempore, &c. Ergo quando nominatim, & de praeterito tempore loquitur ad ea extenditur: habetur cap. fin. de const. & Clem. 2. de iudic. & omnium sententia, vt testatur Farinac. Felin. & alij statim allegandi.

14. Dixi regulariter, vt adhaerentem plures casus, in quibus lex de praeteritis loquens ad praeterita non se extendit. Primò non trahitur ad praeterita iam decisa. sic Felin. cap. fin. de const. n. 3. vers. hanc sollemnitatem, vbi testatur esse omnium, ex textu in l. casus, C. de transactio. quia non praesumitur legislatorem voluisse reuocare, quaestiones decisas. Et hoc habet verum, quomodo cumque res decisa sit, siue per sententiam, transactionem, iuramentum, solutionem, quietationem, praescriptionem, & similes sic Felin. supra n. 3. Abbas n. 9. & in Clem. dudum sententiam, in verbo pacta, de sepul. Farinac. 2. part. fragm. verbo lex, num. 44. Tuscus eodem verbo conclus. 215. num. 13. & alij apud ipsos.

Excipit primò, nisi lex expresse nominatè decisa, ad illa quidem esse extendenda: deberet tamen iusta causa adesse, alias neque per rescriptum, neque per legem iuris aeternis quæsitio per decisionem derogari posset: sic glossa in l. casus, in glossa fin. in fine, C. de transactio. Abbas cap. fin. de constitutionib. num. 9. Felin. num. 3. vers. secundus casus Farin. 2. part. fragm. verbo lex. n. 50. Excipit secundo nisi lex noua diceret quod omnia, facta prius habeantur pro infectis quia tunc etiam decisa annullata erunt: ita Felin. supra, col. 4. vers. procedunt ita, Farin. n. 49. & probat text in Clem. 1. de immunit. Eccles. & ibi gloss. verbo pro infectis.

15. Secundo, lex de praeteritis loquens, non trahitur ad praeterita iam in causa conclusa nisi expresse illa ipsa nominatè, quia paria sunt esse conclusum in causa, ac esse decisum: siquidem ex conclusione in causa negotium finitum est cap. auditus, de procurat. & cap. pastoralis de causa possess. & propar. & c. cum dilectus, de sede instrum. Debet autem hoc in intelligi, quando in causa ita conclusum est, vt nulli partium liceat nouas iuris productiones allegare quia ex conclusione facta debet profertur sententia, & secundum leges tunc vigentes eo quod concludendo, quod amodo inter se pacificatur se nolle alio iure vti. At si partibus liceat post conclusum in causa alias de nouo probationes offerre, ad causas iam sic conclusas lex loquens de praeteritis tenderetur: quia tunc ius partis, quæ vlti reprobat: non est in totum singulatum: non igitur erit illi vi praclusa vrendi legi noua sibi fauorabili: & ita tenet Alderan. Mascard. de general. stat. interpret. concl. 13. n. 19. & segg. Farinac. verbo lex, numer. 55. Felin. cap. fin. de consti. num. 3. vers. limitat, secundo, dicens in his casibus indubitanter in practica sic esse seruandum.

16. Tertio, lex seu statutum de praeteritis loquens ad praeterita decisa per sententiam non extenditur, est à sententia fuerit appellatum. Excipit semper, nisi illa ipsa expresse nominatè: colligitur ex textu in Authen. vt cum de appellat. cognosc. circa princ. Abbas c. fin. de const. n. 9. vers. aut, praeterita ibi Felin. col. 6. vers. limitat tertio. Et testatur esse omnium Far. supra n. 56. Alderan. Mascard. num. 30. Tuscus. verba lex concl. 261. n. 2. 7. & 18. & alij plures apud ipsos. Ratio est quia iudex appellationis succedit loco primi eaque de causa iudicare tenetur secundum ius commune, quod in prima instantia vigeat. Aduertit autem optime Felin. hoc esse intelligendum in spectantibus ad decisionem, & materia causae: nam in his iudex appellationis debet seruare ea, quæ debet seruare iudex causae principalis, cum in eius loco succedat. at in his quæ ad ordinem procedendi spectant, cum in his debet appellans sequi ordinem iudicis ad quem appellat, & loci, in quo causa agitanda est, ex l. 3. in fine, ff. de test. & tradit Abbas in c. quod clerici de foro competent. & ex communi sententia Fel. num. 10. vers. fallit quarto. Efficitur sane debere partes se conformare legi praescribenti iudici ordinem procedendi.

17. Sed quid dicendum in prima instantia quando lis agitur neque conclusum est in causa, sed est in pendenti? Trahitur ne tunc ad illam causam, ita vt ex lego illa superueniente causa decidi possit. Communis sententia affirmat si lex nominatim mentionem faciat de praeteritis, sic plures, quos allegat Felin. illo cap. fin. consti. col. 7. vers. limita quarto Farin. 2. part. fragm.

DE
DE
PALAT
TON
EN

Item verb. lex. p. 47. Tufcus ibi. conel. 1. 64. num. 9. 11. 70. & conel. 2. 95. n. 19. & 20. Hanc tamen communem sententiam limitat Felin. Fatinac. & alij ab ipsis relati, vt procedat in lege, & rescripto procedente ex motu proprio Principis, & non ad instantiam partis; quia quando ad instantiam partis emanauit lex, habet rationem priuilegij: priuilegium autem concessum pendente lite etiam motu proprio superioris, non aocet parti aduerse, vt notauit Anton. Holtiens. Imola. Abbas in cap. causam. el. 2. de testam. & Ioann. Andr. de dolo, & contum. §. fin. versic. porro in addito.

18 Verum probabilius mihi est non extendi legem ad pendentiam in iudicio, etiam si mentionem prateritorum faciat nisi simul mentionem faciat pendentium. Et de statuto id docet Bald. post Bart. in l. sancimus. C. de sacrosancti. Eccles. Generaliter autem tam de statuto, quam de lege. In quo in hac parte nulla est differentia, vt bene ex Imola notauit Felin. column. 7. vers. limita quarto, id affirmat Bart. in l. omnes populi. num. 40. ff. de iust. & iur. Alexand. consil. 96. num. 4. lib. 2. Alderan. Masciar. de general. statut. inter. preter. conel. 13. n. 33. & seqq. & Felin. repa. rat. probabile. Probo primò, quia ex eo quòd causa deducta est in iudicium, quilibet pars litigans ius aliquod acquisiuit, vt secundum leges tunc vigentes iudicetur. Quod ius lãditur, si lex de nouo lata locum in his, habet: atqui Princeps nunquam detulerit iuri partis litigantis prãjudicare nisi exprimat. Ergo secundo quia in l. leg. 2. C. de legib. expressè habetur leges, & constitutiones futuris negotijs dare formam, neque ad praterita reuocari nisi nominatim; & de praterito tempore & adhuc dependentibus negotijs cautum sit. Ergo non sufficit nominare praterita vt intelligantur pendentia negotia comprehensa, sed debet mentio fieri negotiorum pendentium. Tertio, lex emanans ad instantiam partis non comprehendit negotia pendentia, ne pars aduersa prãjudicium habeat: at idem prãjudicium sequitur, et si motu proprio lex manet. Adde etiam si lex, vel statutum ad instantiam alicuius fuerit promulgatum: at finis illius non est fauor specialis sed communis utilitas, ex cap. eue autem lex, dist. 11. 4. Ergo postulatio partis non potest obesse, vt lex ad pendentia in iudicio non extendatur, si quando motu proprio Principis emanat, extenditur: cum semper habeat eundem finem, ac prinde eodem modo sit extendenda. Quarto, lex loquens de prateritis, sufficenter saluatur cum tota sua significatione, si comprehendat ea, quæ deducta non sunt in iudicio: quare ergo ad deducta in iudicio debemus extendere?

§. VI.

Quam vim sortiantur verba, & litteræ commendatiæ alicuius.

- 1 Dupliciter fiat commendatio generalis, & specialis.
- 2 Si ex commendatione mea generali Petro res tuas commisi, non teneor de damno sequi.
- 3 Excipe nisi dolo fecerim.
- 4 Si litteræ, vel verba specialia continent verum, non teneor damnum reparare, nisi verba denotent, me voluisse obligationem subire.

1 Dupliciter alicquem tibi commendate possum. Primò verbi generalibus affirmantibus esse virum probum, fide dignum, cui securè negotia tua committere possis. Secundo, si in particulari causas dicas esse hominem, cui tale negotium possit committi, & talis contractus cum eo iniiri.

2 Dico primò. Si verbis generalibus tibi commendaui Petrum, & tu hac commendatione filius res tuas Petro commisi, non teneor de damno tibi sequi, nisi dolo fecerim: decilio est l. & eleganter. §. vltim. ff. de dolo. & l. fin. vers. nec. Cod. cum eo, glossa ibi Anton. Gom. 2. var. cap. 13. num. 5. Salas disp. 2. sect. 9. numer. 23. Rebellus 1. part. lib. 1. quasi. 6. sect. vltim. num. 48. Ratio pro de obligatione in conscientia est clara, quia hæc obligatio esse non potest, nisi culpam commiserim in commendatione Petri. At suppono mihi ignotum esse, esse improbum, & infidèle. Ergo nullam culpam in eius commendatione commisi, delicta enim non tenebar prãsumere. Pro deobligatione autem exteri fori ea ratio est quia hæc generalis laudatio ad vrbaneitatem pertinet; tibi que culpæ imputare debes; qui ita facile credidisti & res tuas sine debito examine commisi.

3 Dixi me deobligatum esse, nisi laudationem dolo fecerim. dolum autem commississe censebor, si sciens Petrum furtis assuescere, pro fideli commendaui: sic Doctores suprã relati, & constat ex dist. l. & eleganter. tum ex definitione doli quam tradit gloss. in l. ff. de dolo quæ est calliditas quedam ad decipiendum alium. Et probari potest, tum quia ius habet vniuersique, ne fallacia decipiatur. Si ergo te decipi, & media deceptione causa fui, vt damna patiaris, videor teneri refutacite. Solum in mei fauorem est quia hæc verba non videntur de efficaciã inducendi damnum, eo quod cordatus, & pru-

dens illis non decipitur. Ergo si tu deceptus es, tuæ facilitati debet tribui, non mihi. At video non sufficenter hæc ratione excusari, si semel cognoui, vel dubitauit te illis verbis esse decipiendum, quia stante tua facilitate iniuriosus fuit vrens illis fallaciis, & mendosis verbis

4 Maior difficultas est, quando litteræ, vel verba continent quid certum, vt g. quando circa casum specialem laudo Petrum, & dico fidelem esse, quo cum inire potes talem, vel talem contractum, &c. An, inquam, tuac sim obligatus.

Et quidem si addidi aliqua verba, quæ denotent me velle asscutionem illorum facere, vt si dicerem To lo tamo à mi cuenta, o corra por mi riesgo: non est dubium manere obligatum actione mandati. textus in l. si verò non remunerandi, §. si quis mandauerit. ff. mandati, & ibi gloss. & Doctores communiter. Anton. Gom. llo c. 13. n. 5. Salas disp. 2. sect. 9. in princ. Rebellus de oblig. iustit. lib. 1. q. 6. n. 47. & segq. Ratio, quia illa verba non tain continent approbationem personæ, quam suscepiem alieni periculi.

Verum si absque his verbis petrum laudarem, & tibi commendarem, quantumcumque in negotio speciali commendatio fieret, si absque dolo feci credo probabilius me non teneri damna reparare. Quia non inuenio in hoc casu aliquam specialem rationem, quæ in laudatione generali non procedat: & fauet regula iuris 6. in 6. Nemo ex consilio, nisi fraudulenter sit, obligatur: & ita tenet Rebellus illa quasi. 6. sect. vlt. n. 49. Salas eius verba transcribens sect. 9. Credo tamen in foro exteroo commendandum fore actione mandati, si citra rem aliquam specialem Peauum tibi commendassem, affirmans te posse securè cum illo contrahere; quia prælumor quasi mandare ex l. Lucius ff. de fideiuss. & l. si litteras, C. mandati, glossa, Bart. Bald & alij, quos refert & sequitur Anton Gom. n. 5.

DISPVATIO VI.

De dispensatione legis.

PRÆ manibus habenda est huius disputationis doctrina, vt pote in praxi maximè frequens; ex illa enim dependet decilio plurimum difficultatum in variis materiis contingentium. In tres partes hanc disputationem diuidemus. In prima agemus de natura dispensationis, & causis illius: quis, inquam, concedat dispensationem & quibus concedatur. In secunda de conditionibus requisitis ad valorem dispensationis. In tertia de causis, quibus dispensatio cessat; vbi de interpretatione illius. Si autem aliqua in huiusmodi disputatione desiderantur, ex disputatione de priuilegijs petenda sunt.

PVNCTVM I.

Quid sit dispensatio.

- 1 Definitur dispensatio in genere.
- 2 Proprius, & ad rem definitur ab aliquibus Reuicetur & statuitur propria definitio.
- 3 Dispensare non est legem interpretari.
- 4 Neque etiam est permittere.
- 5 Dispensatio differt ab absolute à peccatis & censuris.
- 6 Differt à simplici licentia requisita per legem.
- 7 Differt à legis abrogatione, & derogatione.
- 8 Differt à priuilegio.
- 9 Legis dispensatio, & dispensatio voti, & iuramenti multum differunt.

1 Si nomen dispensationis in genere sumatur, eius definitio est, iusta rerum communium distributio; iuxta illud Lucæ 12. Quis putas est fidelis dispensator? & 1. ad Corinth. 4. Ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. & cap. 9. Dispensatio mihi credita est. Eadem dispensationis acceptio constat ex iure ciuili & text. in l. dispensatori, §. 1. & in l. dispensatorem, §. 1. ff. de solution. l. vrbana, 166. ff. de verb. significat. Et ex iure canonico idem habetur, cap. dispensatio, 43. dist. & in extrauag. vniuersis, de penitent. & remission. & tradunt doctores statim referendi. Verum omnia hæc dispensationis lata acceptatione, dispensatio apud Theologos, & iurisperitos sumitur pro exemptione alicuius à lege, ex l. princeps, ff. de legib.

2 Dispensatio communiter sic definitur. Est relaxatio iuris communis cum causæ cognitione facta ab eo qui potestatem habet relaxandi. sic glossa penult. in princ. in c. requiritur, §. nisi rigor. 1. q. 7. Couarr. de sponsalib. p. 2. cap. 6. n. 1. Nauarr. in sum. precludio 9. n. 15. Sanchez. plures referes lib. 8. de dispes. disp. 1. n. 2.